

Izvorni znanstveni rad
UDK: 929.53: 272-555](497.5Dubrovnik)"18"
929.53: 272-558](497.5Dubrovnik)"18"
Primljeno: 23.4.2015.

KRSNI I VJENČANI KUMOVI KATOLIKA U DUBROVNIKU (1870-1871)*

ARIANA VIOLIĆ-KOPRIVEC I NENAD VEKARIĆ

SAŽETAK: U radu se na temelju podataka iz matičnih knjiga analiziraju krsna i vjenčana kumstva katolika u Dubrovniku na primjeru župe Grad u 1870. i 1871. godini. Razmatra se vrijeme krštenja, udio žurnih krštenja u opasnosti po život djeteta, dani kada se obavljala ceremonija krštenja, broj, spolna struktura, podrijetlo i društveni status krsnih i vjenčanih kumova, udio srodničkih kumstava, način odabira kumova, podudarnost imena djeteta i krsnih kumova, te višekratna kumstva.

Ključne riječi: krštenje, vjenčanje, kum, kumstvo, Dubrovnik, 19. stoljeće

Keywords: baptism, godparent, godparenthood, marriage, marriage witnesses, Dubrovnik, 19th century

1. Uvodne napomene

Istraživačkim projektom pod naslovom "Analiza demografskih kretanja i društvenih mreža u 17. i 18. stoljeću na temelju matičnih knjiga i oporuka", koji se ostvaruje kroz doktorski studij *Povijest stanovništva* na Sveučilištu u Dubrovniku, kao jedna od petanaestak hrvatskih župa koje će se istražiti

*Ovaj rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom broj 5106.

Ariana Vioić-Koprivec, viša predavačica na Sveučilištu u Dubrovniku. Adresa: Branitelja Dubrovnika 41, 20000 Dubrovnik. E-mail: ariana.violic-koprivec@unidu.hr

Nenad Vekarić, znanstveni savjetnik Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Adresa: Zavod za povijesne znanosti HAZU, Lapadska obala 6, 20000 Dubrovnik. E-mail: nenad.vekarić@du.t-com.hr

izabrana je dubrovačka župa Grad - reprezentant gradskog naselja. Istraživanje je utemeljeno na matičnim knjigama rođenih i vjenčanih za razdoblje od dvije godine (1870. i 1871).¹

Istražena matična knjiga krštenih vođena je na talijanskome jeziku. Tek u nekoliko slučajeva evidentiran je naknadni komentar na hrvatskom, koji najčešće sadrži datum smrti krštene osobe. Matica je pisana u formi obrasca sa sljedećim rubrikama: 1) redni broj rođenja/krštenja (*Numero*); 2) datum i sat rođenja, datum krštenja i ime svećenika koji je podijelio sakrament krštenja (*Data della Nascita e della presentazione al Battesimo del Neonato*). U toj su rubrici evidentirana i eventualna krštenja u nuždi i osobe koje su obavile takvo krštenje; 3) podaci o krštenom djetetu (*Indicazione del Neonato*) s podrubrikom o spolu i imenu (*Sesso e Nome*), podijeljenom na muški (*Maschi*) i ženski (*Femmine*) spol i s podrubrikom o statusu djeteta (*Stato della persona*), podijeljenom na zakoniti (*Legittimo*) i nezakoniti status (*Illegittimo*); 4) podaci o roditeljima djeteta (*Indicazione dei Genitori*), rubrika koja je podijeljena na četiri podrubrike: a) ime, prezime i prebivalište majke (*Nome, Cognome e Domicilio della Madre*), b) ime, prezime i prebivalište oca (*Nome, Cognome e Domicilio del Padre*), c) podaci o datumu vjenčanja roditelja i župi u kojoj je vjenčanje obavljeno (*Se congiugi, data del matrimonio e Parrocchia in cui fù celebrato*) i d) podaci o vjeroispovijesti i zanimanju roditelja (*Religione e condizione d'entrambi*); 5) podaci o kumovima i svjedocima, ime i prezime, prebivalište i zanimanje (*Nome, Cognome, Domicilio e Condizione dei Padrini, Testimoni*), rubrika podijeljena u dvije podrubrike o kumovima (*Padrini*) i svjedocima (*Testimoni*). Uočava se dosljednost u načinu evidentiranja kumova s obzirom na spol. Budući da su u praksi bila dva kuma, najčešće je jedan kum bio upisan u podrubriku *padrini*, a drugi kum u podrubriku *testimoni*. Kume su (uz dva izuzetka), međutim, bile upisivane u podrubriku *padrini* ispod muškoga kuma, u ne u podrubriku *testimoni*; 6) Napomene (*Annotazioni*), rubrika u kojoj su se najčešće navodili podaci o naknadno provedenom ceremonijalnom krštenju ako je dijete bilo kršteno u nuždi, o naknadnom vjenčanju roditelja ako je dijete bilo rođeno prije braka, očeva izjava o priznanju djeteta kad je ono bilo začeto prije braka, odnosno rođeno u intervalu manjem od 9 mjeseci od dana vjenčanja, i podaci o smrti djeteta.

¹ Matične knjige župe Grad: knjiga krštenih G23K (1866-1874) i knjiga vjenčanih G12V (1858-1876). Matične knjige pohranjene su u Arhivu Biskupije dubrovačke, a korišteni su digitalni zapisi Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu.

Upisi su vođeni prema redu prijave i, uz izuzetke, slijede kronologiju. Zamijećen je jako mali broj ponovljenih upisa. U pojedinim slučajevima nisu sve rubrike bile ispunjene (najčešće nedostaje zanimanje ili mjesto rođenja kumova). S obzirom na rukopis, primjećuje se da je upise vodilo nekoliko svećenika/župnika.

Matična knjiga vjenčanih vođena je također na talijanskome jeziku. Matica je pisana u formi obrasca sa sljedećim rubrikama: 1) datum vjenčanja i ime svećenika koji je obavio vjenčanje (*data della celebrazione del matrimonio e nome del Parroco che vi ha assistito*); 2) podaci o ženiku (*degli sposi*) s nekoliko podrubrika: ime, prezime i zanimanje (*nome, cognome e condizione*); mjesto rođenja i prebivalište (*luogo di nascita e di domicilio*); vjeroispovijest (*religione*); datum rođenja (*età*); bračni status podijeljen u dvije podrubrike: neoženjen (*celibe*) ili udovac (*vedovile*); 3) podaci o nevjesti (*delle spose*) s istim podrubrikama kao i kod ženika; 4) podaci o roditeljima ženika (*dei genitori degli sposi*) s dvije podrubrike: ime, prezime, zavičaj, vjeroispovijest i zanimanje ženkova oca (*nome, cognome, patria, religione e condizione del padre*), ime, prezime, zavičaj, vjeroispovijest i zanimanje nevjestine majke (*nome, cognome, patria, religione e condizione della madre*); 5) podaci o roditeljima nevjestice (*dei genitori delle spose*) s istim podrubrikama kao kod roditelja ženika; 6) podaci o svjedocima (*dei testimoni*) s dvije podrubrike: ime, prezime, vjeroispovijest i zanimanje (*nome, cognome, religione e condizione*) i zavičaj i prebivalište (*patria e domicilio*); 7) napomene (*annotazioni*). Upisi su, uz nekoliko izuzetaka, vođeni kronološkim redom.

2. Krsno kumstvo

Krsno kumstvo je religiozni fenomen koji predstavlja trajnu duhovnu vezu djeteta i njegovih kumova.² Utemeljeno je na crkvenim vjerovanjima i normama i adaptirano u društvene prakse kroz različite običaje. Odredbe Tridentskog koncila limitirale su broj kumova na jednog ili najviše dva kuma, i to različitog spola.³ U mnogim područjima Italije bilo je uobičajeno da dijete ima više kumova/kuma na krštenju. Nakon Tridentskog koncila ta društvena praksa je

² Stephen Gudeman, »Spiritual relationship and selecting a godparent.« *Man*, N. S. 10/2 (1975): 235.

³ Guido Alfani, Vincent Gourdon i Agnese Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.« *Working Paper* 40 (2011): 7 (dostupno na: www.dondena.unibocconi.it/wp40, pristup 25. siječnja 2015).

okončana i počeo se primjenjivati model para. Ovisno o području, taj običaj je zaživio negdje u roku od nekoliko godina, a negdje tek za nekoliko desetljeća.⁴ U Francuskoj su se odredbe Tridentskog koncila (smanjenje broja kumova, odnosno model para-kum i kuma) počele primjenjivati tijekom 17. stoljeća.⁵

Dva ključna elementa obilježavaju odabir kumova. Prvi proizlazi iz crkvene norme koja se javlja već od 9. stoljeća, a koja izričito zabranjuje roditeljima da budu kumovi vlastitoj djeci. Ta norma se temelji na razlici koju Crkva postavlja između tjelesne i duhovne veze roditelja i djeteta odnosno kumova i djeteta. Kum postaje djetetov duhovni roditelj. Drugi je element da Crkva ne propisuje tko bi trebao biti kum. U nekim se kulturama primjenjuje običaj reciprociteta, pa roditelji za kumove djeteta biraju roditelje svoga kumčeta, u drugim kulturama taj se običaj ne primjenjuje.⁶ Međutim, crkvene odredbe koje su uslijedile nakon Tridentskog koncila odredile su minimalnu dob kuma i kume. Kum je trebao imati najmanje 14, a kuma 12 godina. Također, samo je osoba koja je primila sakrament krizme mogla postati kum ili kuma.⁷

Odabirom kumova roditelji stvaraju nove ili učvršćuju stare društvene veze, oblikujući čvrstu i dugotrajnu vezu s kumovima svoga djeteta. Antropolog B. D. Paul smatra da odabir kumova reflektira dvije vrste odnosa: "intenzivne" (*intensive godparent relation*) i "ekstenzivne" (*extensive godparent relation*). Ako se kumovi biraju u rodbinskom krugu zato da se učvrste odnosi među srođnicima, radi se o intenzivnim odnosima. Ekstenzivni odnosi podrazumijevaju biranje kumova izvan rodbine s ciljem širenja društvenih veza, a odabir se odvija prema horizontaloj ili vertikalnoj paradigmi. Horizontalna paradigma znači da se biraju kumovi koji pripadaju istom društvenom sloju, sebi jednaki, odnosno kumovi istog statusa i bogatstva. Ako se biraju kumovi koji pripadaju višem ili nižem društvenom sloju radi se o vertikalnom odabiru.⁸ Ideja Crkve

⁴ Guido Alfani, »La famille spirituelle des prêtres en Italie septentrionale avant et après le Concile de Trente: caractéristiques et transformations d'un instrument d'intégration sociale.« *Annales de démographie historique* 107 (2004): 137.

⁵ Camille Berteau, Vincent Gourdon i Isabelle Robin-Romero, »Réseaux sociaux et parrainage: les conséquences de l'application du Concile de Trente dans une paroisse française, Aubervilliers (1552-1631).« *Obradorio de Historia Moderna* 19 (2010): 283, 305.

⁶ S. Gudeman, »Spiritual relationship and selecting a godparent.«: 222, 233-234.

⁷ Pierre-Yves Quemener, »Le parrainage, rouage essentiel des processus de prénomination.« *Kaier ar Poher* 41 (2013): 6.

⁸ B. D. Paul, *Ritual Kinship, with Special References to Godparenthood in Middle America*. Unpublished thesis. University of Chicago. 1942: 56-58, citirano prema: Solveig Fagerlund, »Women and men as godparents in an early modern swedish town.« *The History of the Family* 5/3 (2000): 348.

da je duhovno iznad tjelesnog odrazila se na društvenu praksu tako da su, u slučajevima različitog društvenog statusa roditelja i kumova, kumovi obično pripadali višem društvenom sloju.⁹

Krsno kumstvo se smatralo duhovnim srodstvom te je stoga bilo zapreka ženidbi.¹⁰

2.1. Broj i spolna struktura krsnih kumova

Prema popisu stanovništva iz 1869. godine, Dubrovnik je imao 6.032 stanovnika. U gradu su tada bile tri župe. Najbrojnija, župa Grad, obuhvaćala je grad unutar zidina. Imala je oko 3.580 stanovnika (tablica 1).¹¹ Uz Grad, postojale su i župa Pile, koja je obuhvaćale predgrađe (Pile i Ploče) i selo Bosanku, i župa Gruž, kojoj je pripadao i poluotok Lapad. Tijekom 1870. i 1871. godine u dubrovačkoj župi Grad rođeno je 167 djece, od toga 95 godine 1870. i 72 godine 1871. (prosječna stopa nataliteta 23,32‰). Rođen je nešto veći broj muške (52,69%) nego ženske djece (47,30%).

U načelu, svako dijete je imalo dva kuma, ali postoje izuzeci. Za petnaestero djece nije upisan nijedan kum. Od toga, 14 ih je kršteno kod kuće zbog životne opasnosti, a kako su ubrzo nakon toga umrli, nije provedeno službeno krštenje. Samo je jedna djevojčica preživjela i krštena je tijekom 1872. godine, ali dan i

Tablica 1. Broj stanovnika Dubrovnika 1857. i 1869. godine

Župa	Broj stanovnika	
	1857	1869
<i>Ukupno</i> (Dubrovnik)	6.518	6.032
Grad	3.869	(3.580)
Pile	1.945	(1.805)
Gruž	704	647

Izvor: M. Korenčić, *Naselja i stanovništvo Socijalističke Republike Hrvatske (1857-1971)*: 219.

⁹ S. Gudeman, »Spiritual relationship and selecting a godparent.«: 234.

¹⁰ Valtazar Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena*. Zagreb: JAZU, 1874: 202-206.

¹¹ Godine 1869. zajedno su popisani Grad i Pile (s Pločama i Bosankom), ukupno 5.385 stanovnika. Procjena broja stanovnika Grada izvršena je na temelju pretpostavke da je omjer između Grada i Pila bio jednak kao u prethodnom popisu iz 1857. godine (3.869 : 1.945). Vidi: Mirko Korenčić, *Naselja i stanovništvo Socijalističke Republike Hrvatske (1857-1971)*. Zagreb: JAZU, Djela, 54, 1979: 219.

Tablica 2. Spolna struktura krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Godina	Broj rođenih			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
<i>Ukupno</i>	167	88	79	47,31
1870	95	51	44	46,32
1871	72	37	35	48,61
Godina	Broj kumova			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
<i>Ukupno</i>	295	240	55	18,64
1870	166	134	32	19,28
1871	129	106	23	17,83
Prosječni broj kumova po djetetu	1,77			
Godina	Broj kumova muške djece			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
<i>Ukupno</i>	151	125	26	17,21
1870	86	73	13	15,12
1871	65	52	13	20,00
Prosječni broj kumova po muškom djetetu	1,72			
Godina	Broj kumova ženske djece			
	<i>Ukupno</i>	Muškarci	Žene	Udio žena (%)
<i>Ukupno</i>	144	115	29	20,14
1870	80	61	19	23,75
1871	64	54	10	15,63
Prosječni broj kumova po ženskom djetetu	1,82			

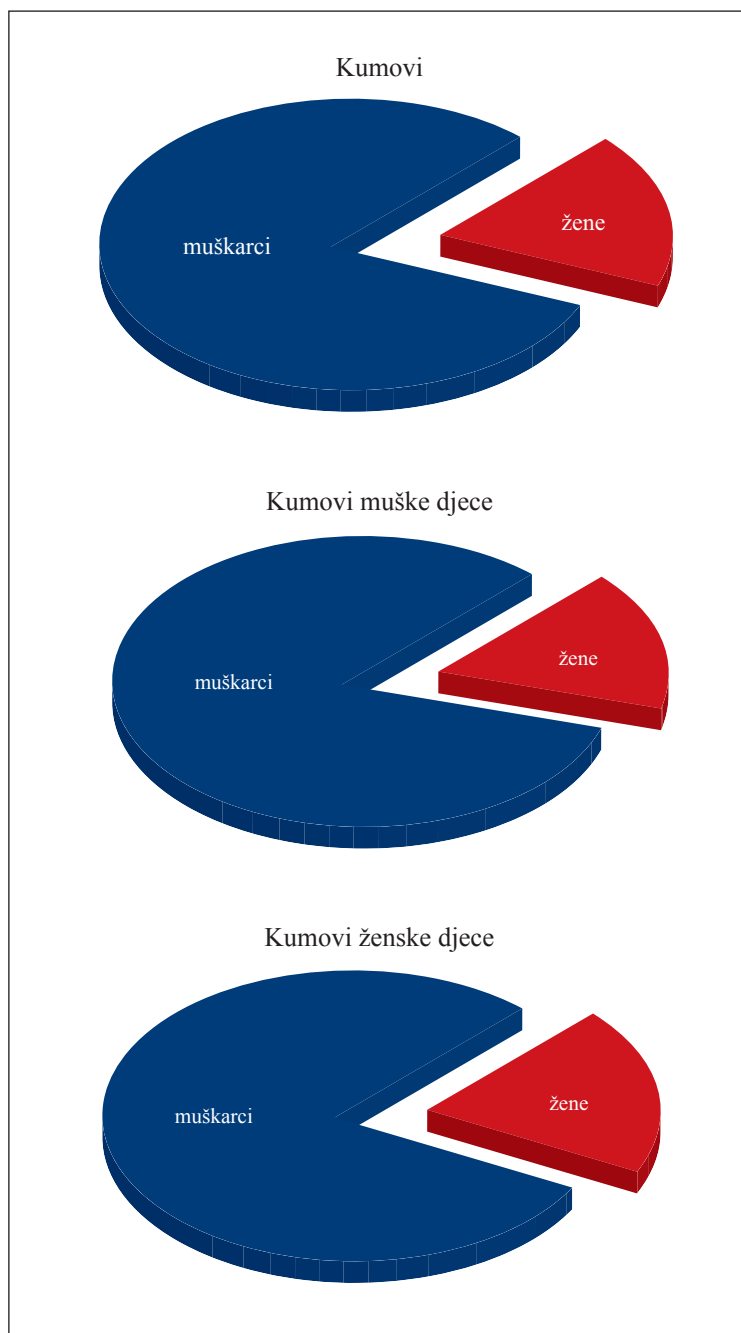
Izvori za tablice 2-9 i grafikone 1-9: *G23K (1866-1874)*.

mjesec krštenja i kumovi nisu upisani. Desetero djece je imalo samo jednog kuma, a u jednom slučaju su zabilježena tri kuma.¹² Možda je u spomenutom slučaju treći kum zamjenjivao odsutnoga kuma, ali to nije naznačeno. Ukupno je za 167 djece registrirano 295 krsnih kumova - prosječno 1,77 po djetetu (tablica 2).

Uloga kuma znatno je češće, u omjeru većem od 4:1, pripala muškarcu (tablica 2, grafikon 1). Djeca koja su imala dva kuma, oba su bili muškarci ili je jedan kum bio muškarac, a drugi žena. Nije evidentiran nijedan slučaj da su

¹² Fabijan-Sebastijan-Frano Deber, rođen 20. siječnja 1871, a kršten 5. veljače iste godine.

Grafikon 1. Spolna struktura krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

oba krsna kuma bile žene.¹³ Ukoliko je dijete imalo samo jednog kuma, redovito je to bio muškarac. Samo u jednom slučaju ženskog djeteta kuma je bila žena. Kod 54 djeteta zabilježen je model para - kum i kuma (35,53%). Ne opaža se značajna razlika u spolu kumova kada je riječ o krštenju muškog ili ženskog djeteta.

U Konavlima je kod krštenja muškog djeteta važniju ulogu imao kum nego kuma, a kod krštenja ženskog djeteta suprotno. Tijekom obreda kuma je uvijek držala dijete, a kum svijeću.¹⁴ Od 17. do početka 19. stoljeća u Puli su djeca na krštenju imala dva kuma, najčešće je jedan bio muškarac, a drugi žena.¹⁵ Upisi koji bilježe kumove u matici krštenih Župe Sv. Magdalene u Kapeli (područje Bjelovara) iz druge polovice 18. stoljeće (1753/72) pokazuju da je u krsnim kumstvima prevladavao model para - kum i kuma.¹⁶

2.2. Interval između rođenja i krštenja i udio krštenja u životnoj opasnosti

Prema preporuci Tridentskog koncila novorođenče je trebalo krstiti čim prije, a biskupijama (dijecozama) je ostavljeno na volju da odrede u kojem roku obred treba obaviti. Tako je u Francuskoj, deklaracijom iz 1698. godine, donesena dosta restriktivna odredba da dijete treba krstiti u roku od 24 sata od rođenja.¹⁷

¹³ Istraživanje koje je Julie Hardwick provela u Nantesu u Francuskoj u razdoblju od 1560. do 1660. godine je pokazalo da su samo 10% kumova na krštenju u više od 900 krštenja bile žene. Vidi: Julie Hardwick, *The Practice of Patriarchy. Gender and the Politics of Household in Early Modern France*. State College, PA: The Pennsylvania State University Press, 1998: 167-169 (dostupno na: https://books.google.hr/books?id=_cY6H6q5CycC&pg=PR4&lpq=PR4&dq=Julie+Hardwick,+The+Practice+of+Patriarchy.+Gender+and+the+Politics+of+Household+in+Early+Modern+France&source=bl&ots=2nl9v4wLj4&sig=m5zdS8YLxd_hhJy7DQY9EJIndU&hl=en&sa=X&ei=EDPzVIbeGoXBOafYgYAI&redir_esc=y#v=onepage&q=Julie%20Hardwick%2C%20The%20Practice%20of%20Patriarchy.%20Gender%20and%20the%20Politics%20of%20Household%20in%20Early%20Modern%20France&f=false; S. Fagerlund, »Women and men as godparents in an early modern swedish town.«: 348. Prema istraživanju Solveig Fagerlund, u Helsingborgu u Švedskoj je u razdoblju od 1688. do 1709. godine zapisano 1.647 krštenja i 8.870 kumova, od čega su 56% bile žene. U Helsingborgu je zapažena dominacija žena u kumstvima, za razliku od Nantesa gdje žene gotovo da i nisu bile krsni kumovi (S. Fagerlund, »Women and men as godparents in an early modern swedish town.«: 348-349).

¹⁴ Jovan Vukmanović, *Konavli*. Beograd: SANU, Posebna izdanja, knj. DXXVII, 1980: 210.

¹⁵ Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli. Starosjeditelji i doseljenici od 17. do početka 19. stoljeća*. Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije (2002): 33.

¹⁶ Dubravko Habek, »Prvi žitelj Bjelovara iz matica rođenih/krštenih i umrlih župe Kapela 1753.-1772.« *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 5 (2012): 54-55.

¹⁷ Vincent Goudron, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.« *Popolazione e Storia* 2 (2006): 20.

Također, odlukom Tridentskog koncila zabranjeno je krštenje kod kuće osim ako je novorođenče u životnoj opasnosti.¹⁸

Tijekom 19. stoljeća uočavaju se promjene u pristupu sakramentu krštenja. Na to je utjecalo više čimbenika. Prema zakonu, u 19. stoljeću krštenje u Parizu nije bilo obvezno. Međutim, crkvene su vlasti nastojale izbrisati pravila nastala u vrijeme Revolucije i vratiti stara, pa su u preporukama isticale važnost da se dijete krsti odmah po rođenju (*le baptême immédiat*), odnosno unutar tri dana od rođenja. Istraživanje pariških župa u 19. stoljeću je pokazalo da se to pravilo sve manje poštivalo, pogotovo krajem stoljeća.¹⁹ U pariškim župama Saint-Ambroise, Saint-Germain-l'Auxerrois i Notre-Dame-de-Bonne-Nouvelle tijekom 1871/2. godine većina je djece krštena osam i više dana poslije rođenja, a čak 40% nakon jednog mjeseca. Taj trend se proširio i u drugim župama, pa su tijekom osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća sve češće krštena djeca stara nekoliko mjeseci.²⁰

Istraživanje rimskih župa u razdoblju od 1831. do 1879. godine pokazalo je da je 1831. godine bila uobičajena praksa krštenja odmah po rođenju ili eventualno sutradan. Dvije trećine djece kršteno je u tom intervalu.²¹ Rezultati za 1851. godinu pokazali su blago produljenje intervala od rođenja do krštenja - trećina djece je krštena na dan rođenja ili sutradan. Taj trend se nastavio, pa je 1872. godine manje od jedne četvrtine roditelja poštivalo rok od tri dana. Bez obzira na pojavu "odgođenog" krštenja, interval između krštenja i rođenja u rimskim župama nije bio dug i većina novorođenčadi krštena je unutar 15 dana od rođenja. Godine 1879. krštenje se uglavnom obavljalo od četvrtog do šestog dana nakon rođenja, a vrlo rijetko nakon dva tjedna. U Parizu je interval bio dulji. Godine 1881. pola novorođenčadi je kršteno nakon dva tjedna, a između pola i trećine djece nakon mjesec dana.²²

Raspravljajući o toj pojavi, Vincent Goudron naglašava sve veći utjecaj liječnika i medicine tijekom 19. stoljeća. U brojnim priručnicima upozorava se na opasnosti kojima se novorođenče izlaže ako rano izide iz kuće, a upozorenja

¹⁸ Alfani Guido i Vincent Gourdon, »Fêtes du baptême et publicité des réseaux sociaux en Europe occidentale. Grandes tendances de la fin du Moyen âge au XXe siècle«. *Annales de démographie historique* 117 (2009/1): 165.

¹⁹ V. Goudron, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 20.

²⁰ V. Goudron, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 23-24.

²¹ V. Goudron, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 25.

²² V. Goudron, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 26-27.

Tablica 3. Starost djeteta u trenutku ceremonijalnog krštenja i krštenja u životnoj opasnosti u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Interval između krštenja i rođenja	Krštenja					
	Ukupno	Udio (%)	ceremonijalna		u životnoj opasnosti	
			Ukupno	Udio (%)	Ukupno	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	186	100	149	100	37	100
0 dana	27	14,52	-	0,00	27	72,97
1 dan	1	0,54	1	0,67	-	0,00
2 dana	1	0,54	-	0,00	1	2,70
3 dana	-	0,00	-	0,00	-	0,00
4 dana	-	0,00	-	0,00	-	0,00
5 dana	2	1,08	1	0,67	1	2,70
6 dana	-	0,00	-	0,00	-	0,00
7 dana	3	1,61	3	2,01	-	0,00
0 do 7 dana	34	18,28	5	3,36	29	78,38
više od 7 dana	25	13,44	23	15,44	2	5,41
više od 15 dana	63	33,87	58	38,93	5	13,51
više od mjesec dana	38	20,43	38	25,50	-	0,00
više od 2 mjeseca	12	6,45	11	7,38	1	2,70
više od 3 mjeseca	11	5,91	11	7,38	-	0,00
više od 6 mjeseci	1	0,54	1	0,67	-	0,00
više od godine dana	2	1,08	2	1,34	-	0,00

se odnose i na pravilo krštenja “odmah po rođenju”.²³ Daju se upute koliko treba pričekati prije nego novorođenče izađe iz kuće. Neke čak precizno određuju broj dana ovisno o godišnjem dobu i vanjskoj temperaturi.²⁴

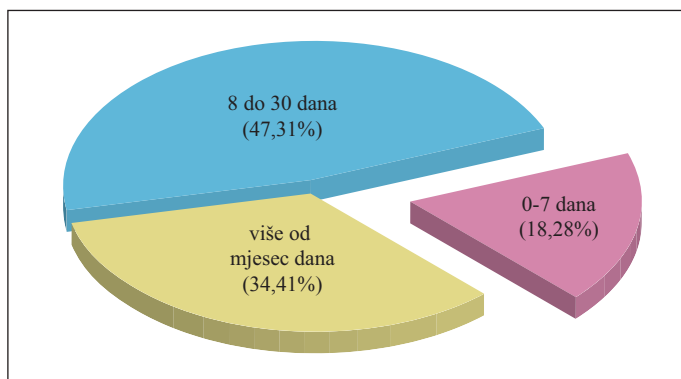
U Dubrovniku, u župi Grad, zabilježeno je 1870. i 1871. godine 149 ceremonijalnih krštenja. Jedna trećina krštenja obavljena je u razdoblju između 2. i 4. tjedna poslije rođenja djeteta. Nešto manje od jedne trećine djece kršteno je 3 mjeseca od rođenja, a zabilježena su dva slučaja kada je kršteno dijete već navršilo godinu dana (tablica 3).²⁵ Mali broj djece imao je službeno krštenje u

²³ V. Goudron, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 40.

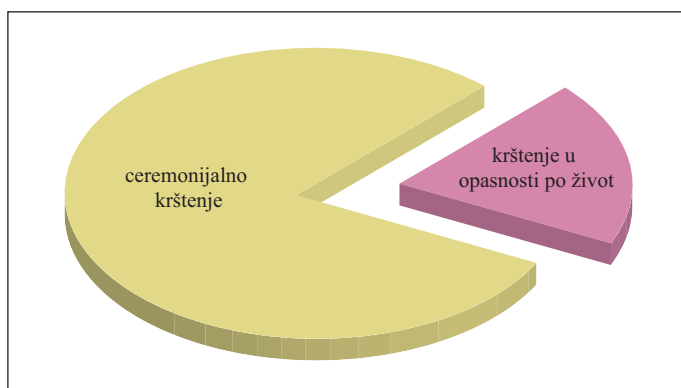
²⁴ V. Goudron, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 37-38.

²⁵ Prema murterskoj matici krštenih (1718-1815), interval između dana rođenja i dana krštenja iznosio je u prosjeku petnaestak dana. Vidi: Kristijan Juran, »Murterske glagoljske matice.« *Studia ethnologica Croatica* 14/15 (2002/2003): 219.

Grafikon 2. Starost djeteta u trenutku krštenja u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Grafikon 3. Omjer ceremonijalnih krštenja i krštenja u opasnosti po život u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

prvom tjednu života (3,35%), što ukazuje da se na pravilo krštenja odmah po rođenju nije obaziralo (grafikon 2). Svako peto dijete bilo je hitno kršteno zbog životne opasnosti (*in periculo di morte*) u kući gdje je bilo i rođeno (grafikon 3). Tu djecu najčešće su krstile primalje (*levatrice*). Najveći broj krštenja u životnoj opasnosti zabilježen je na dan djetetova rođenja (72,97%). Ukoliko bi dijete preživjelo, ceremonijalno krštenje naknadno se obavljalo u crkvi.

U Konavlima se također nije pazilo na pravilo krštenja odmah po rođenju. Novorođenče je obično kršteno 10-15 dana nakon rođenja. Ako se čekao kum ili neki važan ukućanin nije bio prisutan, kršteno je i kasnije. Ako bi se primijetilo da je dijete po rođenju bolesno ili u opasnosti, mogla ga je krstiti primalja ili dojilja bez prisustva svećenika. Poškropila bi ga krštenom vodom pomoću

maslinove grančice i dala bi mu ime. Kad bi dijete ozdravilo svećenik bi ponovio obred u crkvi, ali bez polijevanja krštenom vodom.²⁶

U Puli je interval između rođenja i krštenja varirao. Ponekad je iznosio svega nekoliko dana, ali u nekim slučajevima više od godine. U slučaju opasnosti dijete je kršteno na dan rođenja kod kuće. Interval između krštenja kod kuće i nadopune obreda u crkvi nije bio određen i nekad je iznosio po nekoliko godina.²⁷

2.3. Dan održavanja ceremonijalnih krštenja

Vincent Gourdon zapaža još jednu novu pojavu tijekom 19. stoljeća u Parizu, a to je održavanje obreda krštenja nedjeljom. Kako obitelji više nisu žurile odmah krstiti dijete, pojavila se mogućnost planiranja ceremonije krštenja. Ta pojava se javlja već početkom 19. stoljeća, a u punom je zamahu u razdoblju od 1861. do 1881. godine. Više od polovice krštenja u tom razdoblju bilo je obavljeno u nedjelju. Održavanje krštenja nedjeljom imalo je religioznu simboliku ali i praktičan razlog - u urbanoj sredini nedjeljom je bilo lakše okupiti kumove, rodbinu, prijatelje, poznanike i sve koji su trebali prisustvovati svečanosti.²⁸ Ista pojava uočena je i u Rimu, ali se javlja nešto kasnije, u drugoj četvrtini 19. stoljeća.²⁹

Tablica 4. Dan održavanja ceremonijalnih krštenja u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Dan u tjednu	Ceremonijalno krštenje	
	<i>Ukupno</i>	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	149	100
ponedjeljak	15	10,07
utorak	12	8,05
srijeda	3	2,01
četvrtak	16	10,74
petak	7	4,70
subota	17	11,41
nedjelja	79	53,02

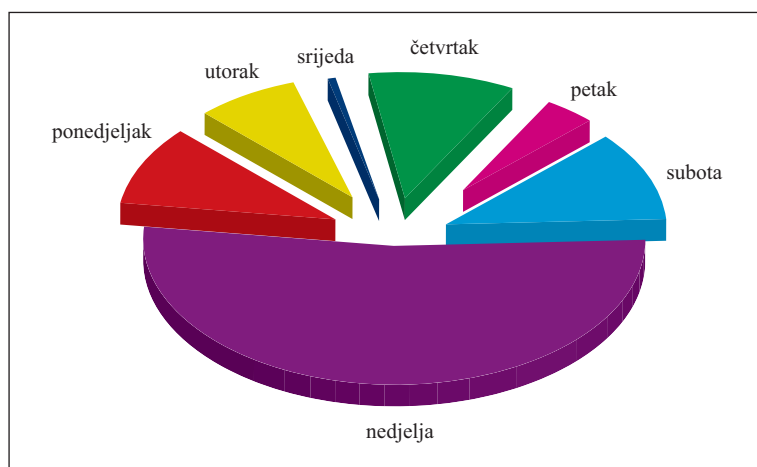
²⁶ J. Vukmanović, *Konavli*: 210.

²⁷ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli*: 34, 41.

²⁸ V. Gourdon, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 34-35.

²⁹ V. Gourdon, »Les pratiques du baptême à Paris et à Rome au XIXe siècle.«: 36.

Grafikon 4. Dan održavanja ceremonijalnih krštenja u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Malo više od polovice djece rođene u dubrovačkoj župi Grad tijekom 1870. i 1871. godine kršteno je u nedjelju (tablica 4, grafikon 4). Dubrovčani su, dakle, slijedili uzuse europskih urbanih središta.

2.4. Imena djece i njihovih kumova

U skladu s odredbama Tridentskog koncila, svećenici su trebali brinuti da djeca na krštenju dobiju kršćanska (svetačka ili biblijska) imena.³⁰ U Dubrovniku i njegovoj okolini “sudarala” su se dva onomastička sustava, slavenski i kršćanski. Kod slavenskih imena, koja su prevladavala u dubrovačkoj okolini sve do trenutka kad su pojedini teritoriji (Pelješac, Dubrovačko primorje, Konavle) došli pod dubrovačku vlast, “sadržaj poruke bio je utkan u samom imenu, ime je bilo zaštitni znak (npr. Da-bi-živ)”.³¹ Kristijanizacijom imenskog fonda, koja je pun zamah imala tijekom 15. i 16. stoljeća,³² profilaktička uloga imena prenijela se na sveca: “svetac je bio zaštitnik, a ime samo posrednik. Zaštita se

³⁰ Kristijan Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća - Građa iz matičnih knjiga 1718.-1815.« *Povijesni prilozi* 25 (2003): 260.

³¹ Nenad Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995: 12.

³² Opširnije o tome vidi u: Niko Kapetanić i Nenad Vekarić. »Utjecaj kršćanstva na izbor osobnih imena u selima Dubrovačke Republike.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 28 (1990): 145-168.

pojačavala nadijevanjem imena predaka i najbliže rodbine. Tako je najstariji sin dobivao ime po djedu s očeve, a slijedeći po djedu s majčine strane; najstarija kći imenovana je po baki s očeve, a slijedeća po baki s majčine strane. Imenom trećeg sina obično se častio otac, a imenom četvrtog stric, no tu se već pravilo nije strogo poštivalo i postojale su razlike u prioritetu između pojedinih sela.³³ U Konavlima se, primjerice, trećem djetetu davalo očevo ime, četvrtom stričevo, a petom ime nekog pretka iz kuće. Na isti način su se davala imena kćerima po ženskim precima. Ako bi se dijete rodilo na svečev spomendan, dobilo bi i ime toga sveca. Stoga nije bila rijetkost da su neka djeca imala dva imena.³⁴ Pravila o nadijevanju imena dosljedno su se poštivala, osim u slučaju veće svađe u obitelji, kod domazetstva (kada bi ponekad prvo dijete dobilo ime majčinog, a ne očevog oca) ili iz pomodnih razloga.³⁵

U Francuskoj je bio običaj da se djetetu daje ime kuma ili kume.³⁶ Budući da je pojava biranja kumova među rodbinom bila raširena u 19. stoljeću, ovaj običaj je pridonosio očuvanju loze i u onomastičkom smislu.³⁷ No, pri tako čvrsto oblikovanim pravilima o nadijevanju imena u Dubrovniku, kum kao “zaštitnik” djeteta dolazio je tek na treće mjesto i stoga ne bi trebalo očekivati veću podudarnost imena djeteta i kuma.

Imena djece rođene 1870/1. godine zapisana su u matičnim knjigama na talijanskome jeziku. Djeca su na krštenju mogla dobiti samo jedno ime (44,91% djece), ali i dva (11,98%), tri (41,32%), čak i četiri imena (1,79%).³⁸ Kasnije su se služila najčešće samo prvim imenom. U Puli su od 17. do početka 19. stoljeća

³³ N. Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*: 12.

³⁴ J. Vukmanović, *Konavli*: 209.

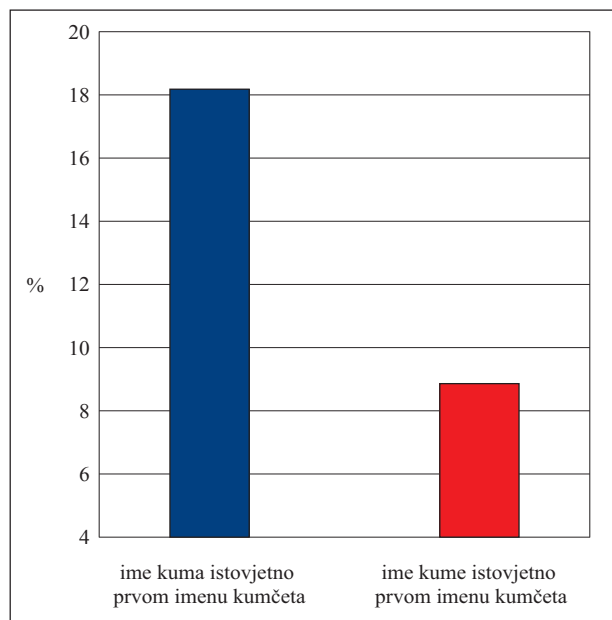
³⁵ N. Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*: 12.

³⁶ U dosta francuskih regija bio je običaj da kumovi biraju djetetu ime. Kumovi bi obično, ovisno o spolu, birali vlastito ime. Taj običaj se u 18. 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća poštivao i u gradu i na selu u 60-90% slučajeva. Od običaja se odstupalo jedino onda kad su roditelji željeli da dijete nosi ime člana obitelji koji je preminuo. Vidi: Agnès Fine. »L'héritage du nom de baptême.« *Annales. Économie, Sociétés, Civilisations* 4 (1987): 858-859, 861.

³⁷ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 8. U većini regija u Francuskoj i na sjeveru Španjolske (i u gotovo svim područjima zapadne Europe) bio je običaj da kum prvorodjenca bude djed po ocu ili, u slučaju da nije živ, najstariji stric, a kuma je bila baka po majci ili tetka. Kum drugome djetetu bio je djed po majci, a kuma baka po ocu. Kumovi ostale djece birali su se između tetaka i stričeva/ujaka s očeve i majčine strane (A. Fine. »L'héritage du nom de baptême.« 860).

³⁸ Godine 1792. dubrovački plemić Božo-Lujo Saraca svome sinu dao je ime: Nikola-Vlaho-Marija-Ivan Gvalbert-Josip Kalasancije-Antun-Toma Akvinski-Danijel-Mojsije. Vidi: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 6. Odabrane biografije (Pi-Z)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015: 163, bilješka 1.

Grafikon 5. Istovjetnost prvog imena djece i njihovih krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Tablica 5. Istovjetnost imena djece i njihovih krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Godina	Broj rođenih					
	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	Muškarci	Udio (%)	Žene	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	167	100	88	100	79	100
1870	95	100	51	100	44	100
1871	72	100	37	100	35	100
Godina	Ime kuma istovjetno prvom imenu djeteta					
	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	Muškarci	Udio (%)	Žene	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	23	13,77	16	18,18	7	8,86
1870	12	12,63	6	11,76	6	13,64
1871	11	15,28	10	27,03	1	2,86
Godina	Ime kuma istovjetno svim imenima djeteta					
	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	Muškarci	Udio (%)	Žene	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	53	31,74	36	40,91	17	21,52
1870	31	32,63	20	39,22	11	25,00
1871	22	30,56	16	43,24	6	17,14

djeca najčešće imala dva, ponekad tri i vrlo rijetko četiri imena.³⁹ U Murteru oko 1785. godine dvostruka i trostruka imena nisu više bila rijetkost.⁴⁰

Otprilike svako osmo dijete dobilo je isto ime kao neki od njegovih kumova. Uzmu li se u obzir sva djetetova imena, a ne samo prvo, udio kumova imenjaka penje se na jednu trećinu. Istovjetnost imena kuma i kumčeta dvostruko je veća kod muške nego kod ženske djece (tablica 5, grafikon 5).

Ponekad se dječaku dalo ime njegove kume, odnosno djevojčici ime kuma, što znači da se žensko ime prevodilo u muško i obrnuto. Tako je Jozefina-Paula-Antonija Srinčić dobila ime po kumovima Antunu Colbeu i Josipu Gregošu. Ivana Kentra je dobila ime po kumu Ivanu Mihajloviću, a Antun-Frano-Karlo po kumovima Karlu i Antoniji Grott.

2.5. Prezimena djece i njihovih kumova

Odabir kumova i svjedoka temelji se na rodbinskoj, prijateljskoj ili interesnoj (gospodarsko-socijalnoj) osnovi.⁴¹ Alfani, Gourdon i Vitali smatraju da podaci za zapadnu Europu pokazuju da kumovi u srednjem i ranom novom vijeku uglavnom nisu birani među rodbinom. U 16. stoljeću u Italiji udio kumova koji pripadaju rodbini iznosi manje od 10%.⁴² Biranje kumova među rodbinom je pojava karakteristična za čitavu zapadnu Europu ali se nije pojavila u svim područjima u isto vrijeme. Tako, na primjer, u sjevernoj Italiji postaje prevladavajuća tek nakon II. svjetskog rata, a u južnoj još kasnije.⁴³ U Francuskoj se to počelo mijenjati krajem 18. i tijekom 19. stoljeća, kada se u kumstvima sve češće uočavaju rodbinske veze. Tako je istraživanje provedeno u Provansi na jugoistoku Francuske pokazalo da je početkom 17. stoljeća udio kumova koji su pripadali rodbini iznosio svega 10%. Udio je ravnomjerno rastao da bi krajem 19. stoljeća iznosio 40%.⁴⁴ Alfani, Gourdon i Vitali smatraju da se taj trend pojačao tijekom 19. i nastavio tijekom 20. stoljeća, što je utvrđeno u istraživanjima provedenima u Italiji

³⁹ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli*: 46.

⁴⁰ "U razdoblju 1785.-1815. nadjenuto je 197 dvostrukih imena (uključujući i nekoliko trostrukih), što čini udio od 21.5%" (K. Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća«: 262).

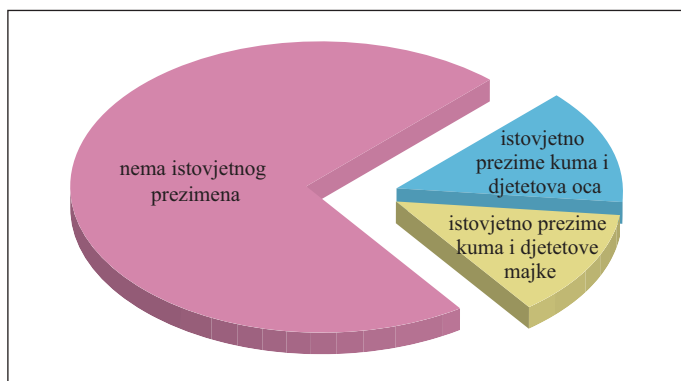
⁴¹ K. Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća«: 263.

⁴² G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali: »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 7.

⁴³ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali: »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 9.

⁴⁴ P-Y. Quemener, »Le parrainage, rouage essentiel des processus de prénomination.«: 6.

Grafikon 6. Prezimana djece i njihovih krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Tablica 6. Prezimana djece i njihovih krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Godina	Broj rođenih	Broj kumova	Prezime kuma istovjetno prezimenu			
	<i>Ukupno</i>	<i>Ukupno</i>	<i>Ukupno</i>	djetetova oca	djetetove majke	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	167	295	46	22	24	27,54
1870.	95	166	25	10	15	26,32
1871.	72	129	21	12	9	29,17

Španjolskoj, Portugalu, Njemačkoj i Švedskoj.⁴⁵ Tijekom 19. stoljeća ideja ravnoteže u poštivanju rodbine obaju supružnika bila je važna i njegovala se.⁴⁶ Nastojale su se jednako poštivati rodbinske veze i s majčine i s očeve strane. Ustoličenjem običaja biranja kumova među rodbinom, bake i djedovi postali su najčešći izbor, pogotovo za prvorodene.⁴⁷ Slijede ih ujaci/stričevi i tetke, a zatim braća i sestre.⁴⁸

⁴⁵ Autori navode da je pojava biranja kumova među rodbinom tijekom 19. stoljeća pod utjecajem širenja građanske ideologije obitelji, gdje su intimnost i ljubav u fokusu, a ne ekonomski interesi. Iako ga ne uzrokuje, proces demografske tranzicije utječe na tu pojavu (G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali: »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 5-7).

⁴⁶ Vincent Gourdon, »Réseaux des femmes, réseaux de femmes. Le cas du témoignage au mariage civil au XIXe siècle dans les pays héritiers du Code Napoléon (France, Pays-Bas, Belgique)«, *Annales de démographie historique* 112/2 (2006): 36.

⁴⁷ Agnès Fine, »Parrainage, marrainage et relations familiales dans la société française contemporaine.« *Lien sociale et Politiques* 37 (1997): 157.

⁴⁸ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali: »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 9.

U Konavlima je bio običaj da se za prvo i drugo dijete obavezno uzimaju kumovi i kume koji su u srodstvu. Tako se za prvo dijete pozivao vjenčani kum, a za kumu baka po majci. Za kuma i kumu drugom djetetu uzimao se majčin otac i očeva sestra. Ako ih nije bilo, uzimao se majčin brat ili rođak i očeva snaha ili rodica. Za ostalu djecu kumovi i kume nisu morali biti u srodstvu. Mogli su kumovati i susjedi. Kumstvo se jako poštovalo, a kumovi međusobno pazili.⁴⁹ U razdoblju od 17. do početka 19. stoljeća u Puli nije bila rijetkost da kumovi budu brat i sestra.⁵⁰

Za utvrđivanje rodbinske veze između kumova i roditelja u Dubrovniku koristila se metoda izonomije. U značajnom udjelu (27,54%) uočena je podudarnost između prezimena djetetovih roditelja i prezimena njegovih kumova. Gotovo je jednak broj prezimena očeva (22) i majki (24) koja su se podudarala s prezimenom kuma (tablica 6, grafikon 6), što ukazuje da su se jednako poštivale rodbinske veze i s očeve i s majčine strane i da je običaj biranja kumova među rodbinom bio uobičajen. Ovi rezultati su u skladu s trendom familijarizacije kumstava, kako su pokazala spomenuta istraživanja u zapadnoj Europi.⁵¹

2.6. Zanimanje i statusna kvalifikacija roditelja i krsnih kumova njihove djece

U vrijeme obuhvaćeno ovim istraživanjem, šezdesetak godina nakon pada Dubrovačke Republike, udio vlastele u ukupnom stanovništvu Dubrovnika je minoran. Od 167 djece rođene 1870. i 1871. godine svega 4 je pripadalo dubrovačkom plemstvu (2,39%). Udio kumova plemića bio je neznatno veći (2,71%). Osam kumova pripadalo je dubrovačkom plemstvu: Josip Bona,⁵² Miho Bona (dva puta),⁵³ Henrik Caboga,⁵⁴ Mato Natali,⁵⁵ Marija Natali udata

⁴⁹ J. Vukmanović, *Konavli*: 209-221.

⁵⁰ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli*: 40.

⁵¹ U 18. stoljeću u župi Grad u Dubrovniku kumovi su bili srodnici djeteta u 18% slučajeva. Na ovom podatku zahvaljujemo Vedranu Stojanoviću i Nelli Lonza, koji su istovrsno istraživanje radili za župu Grad u Dubrovniku 1770/1. godine.

⁵² O pjesniku i prevodiocu Josipu Petrovom Bona (1838-1875) vidi: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 4. Odabrane biografije (A-D)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2013: 194-195.

⁵³ Miho Luka-Dominikov Bona (1827-1890).

⁵⁴ O austrijskom časniku Henriku Vlaho-Filipovom Caboga (1818-1881) vidi: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 2. Vlasteoski rodovi (A-L)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2012: 161.

⁵⁵ O ratniku Matu Jeronimovom Natali (1816-1895), vidi: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 5. Odabrane biografije (E-Pe)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2014: 270-271.

Čingrija,⁵⁶ Magdalena Saraca,⁵⁷ Emeriko Saraca⁵⁸ i Antun Sorgo.⁵⁹ Uz status *nobile* nekima od njih naznačeno je i zanimanje (gimnazijski profesor Josip Petrov Bona i pješadijski poručnik Emerico Saraca). Šestero djece imalo je vlastelu za kumove. U dva slučaja oba su roditelja pripadala plemićkim obiteljima, a i oba djetetova kuma bili su plemići.⁶⁰ U još dva slučaja jedan od roditelja je

Tablica 7. Zanimanja roditelja i krsnih kumova djece rođene u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Zanimanje	Muškarci				Zanimanje	Žene			
	Otac		Kum			Majka		Kuma	
	<i>Ukupno</i>	Udio (%)	<i>Ukupno</i>	Udio (%)		<i>Ukupno</i>	Udio (%)	<i>Ukupno</i>	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	167	100	240	100	<i>Ukupno</i>	167	100	55	100
državni službenik	13	8,39	20	8,77					
gostioničar	7	4,52	9	3,95	gostioničarka	7	5,30	1	4,35
					krojačica	50	37,88	-	0,00
					kuharica		0,00	2	8,70
nosač	13	8,39	10	4,39			0,00		
obrtnik	72	46,45	86	37,72	obrtnica	22	16,67	7	30,43
pomorac	-	0,00	8	3,51			0,00		
posjednik (plemić)	3	1,94	6	2,63	posjednica (plemkinja)	4	3,03	2	8,70
					radnica	6	4,55	-	0,00
					služkinja	27	20,45	5	21,74
težak	-	0,00	12	5,26	težakinja	6	4,55	5	21,74
trgovac	11	7,10	28	12,28	trgovkinja	6	4,55	1	4,35
vojnik	7	4,52	17	7,46			0,00		
Ostalo	29	18,71	32	14,04	Ostalo	4	3,03	-	0,00
Nepoznato	12	7,74	12	-	Nepoznato	35	26,52	32	-

☐ Udio zanimanja kuma veći od udjela zanimanja roditelja za više od 2%

⁵⁶ Marija, kći Petra Jeronimovog Natali (1836-1899), žena Petra Melkovog Čingrija.

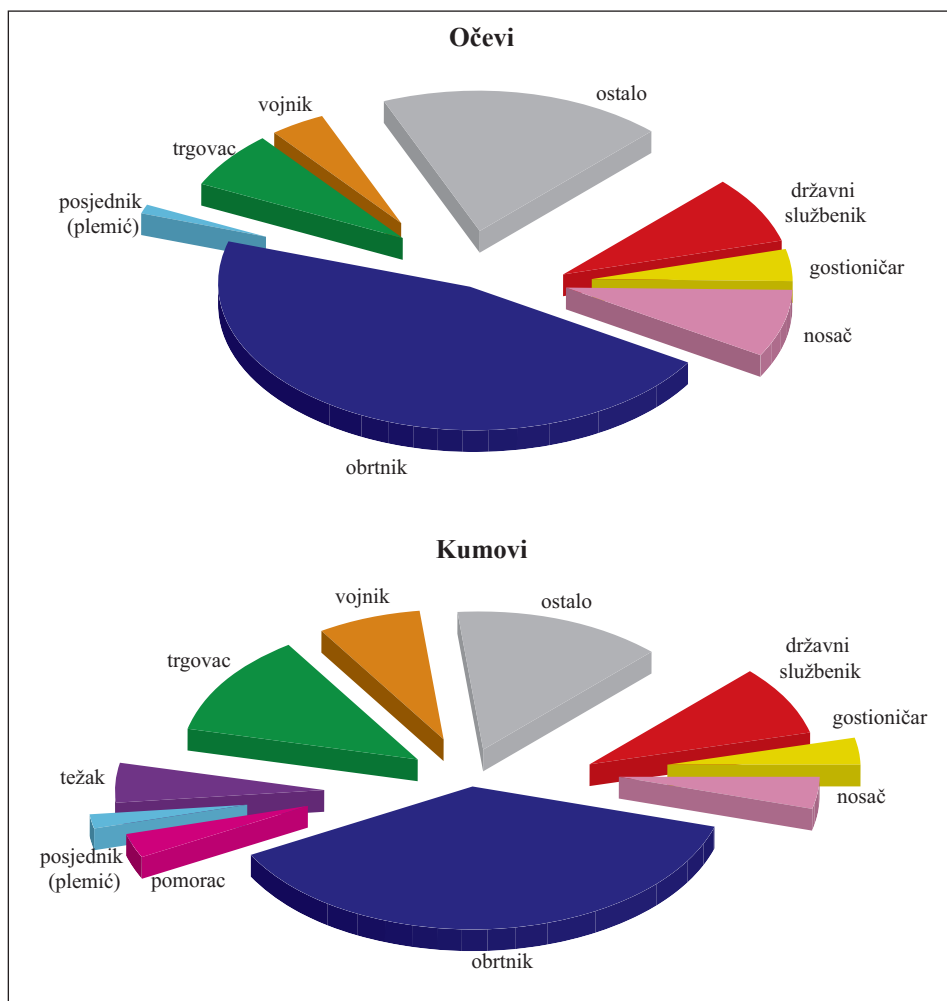
⁵⁷ Magdalena, kći Boža-Luja Božo-Dominikovog Saraca (1795-1896), udata Lizza.

⁵⁸ Emeriko (Stjepanov) Saraca (oko 1841-1884), vojnički kapetan.

⁵⁹ Antun-Marin Marinov Sorgo (1810-1889).

⁶⁰ Ana, kći Miha Luka-Dominikovog Bona i Ivan Josipov Bona.

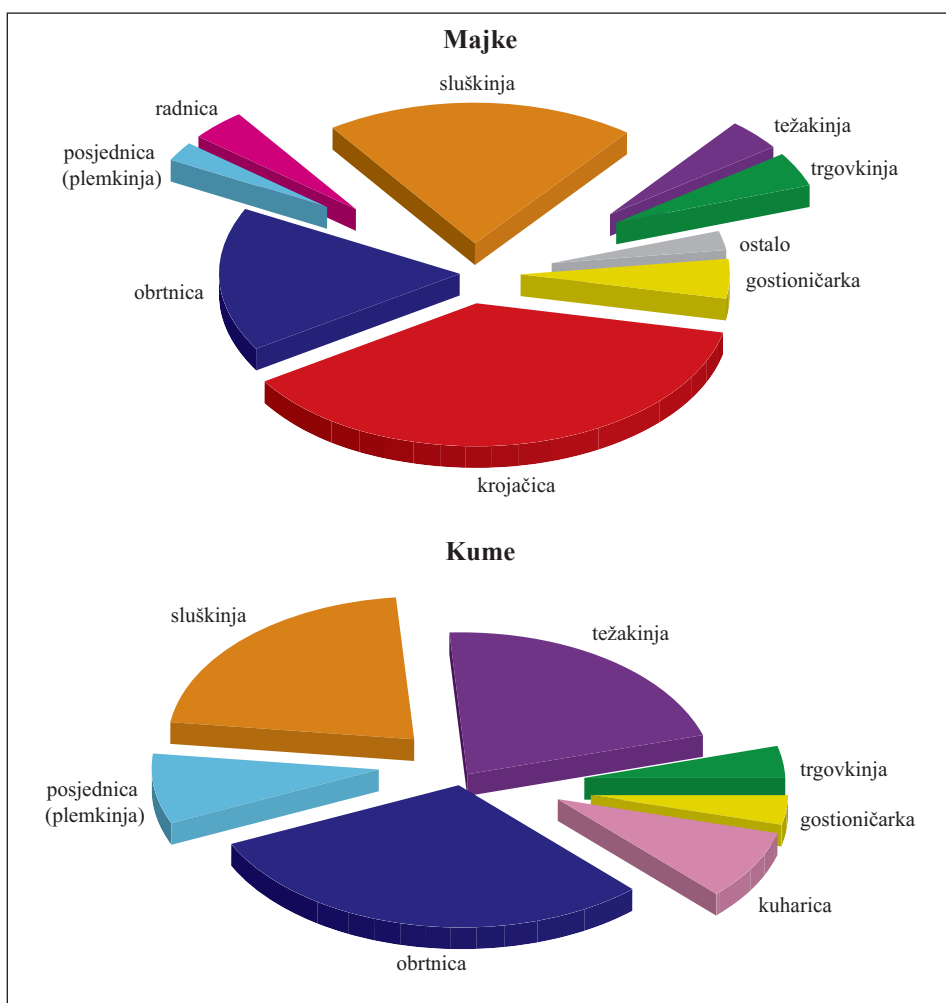
Grafikon 7. Zanimanja roditelja i krsnih kumova djece rođene u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

bio *nobile*, a oba kuma također plemići.⁶¹ Samo je u jednom slučaju vlastelin Bona bio kum djetetu drvodjelca i sluškinje. U jednom primjeru majka je bila plemkinja, ali ne dubrovačka (Felicianović), a kumovi nisu bili plemići. Kao kum se spominje i časnik Damjan *conte* Badini, također plemić ali ne dubrovački, a kumovao je Antunu, sinu financijskog komesara Frana Vinzija.⁶²

⁶¹ Ines Saraca i Jelena Čingrija.

⁶² Frano Vinzi privremeno živi u Dubrovniku od 1865. do 1874. godine. *G22K (1859-1866)*, *G23K (1866-1874)*.

U pulskim matičnim knjigama krštenih zabilježeno je da je kum često bio podestat, ponekad providurov kancelar, a ponekad i sam knez-providur. Ako su roditelji bili ugledni ljudi, onda su to bili i kumovi. Zabilježen je slučaj da je izvanbračnom djetetu uglednih roditelja kum bio također ugledna osoba. Plemići su često bili kumovi, također i kanonici. Zabilježeno je nekoliko slučajeva kada je obiteljska sluškinja bila kuma djetetu čiji su roditelji bili plemići.⁶³

⁶³ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli*: 34-35, 37, 40, 45.

Iz zanimanja roditelja i kumova djece može se iščitati stanovita, ali ne drastična statusna razlika u korist kumova. Moglo bi se reći: bira se kum barem istog statusa, a po mogućnosti i višeg. Primjećuje se lagana dominacija kumova u atraktivnijim zanimanjima (posjednik, državni službenik, trgovac, vojnik), a roditelja u servisnim zanimanjima (nosač, gostioničar, obrtnik). S druge strane, značajan udio težaka (5,26%) i težakinja (21,74%) u gradu u kojem nema težaka pokazuje da je snaga rodbinske povezanosti nerijetko bila jača od težnje da se djetetu priskrbi imućan kum (tablica 7, grafikon 7). Dosta dubrovačkog stanovništva potjecalo je sa sela, iz ruralnih dubrovačkih područja Dubrovačkog primorja, Župe dubrovačke i Konavala. Kad bi im se u Gradu rodilo dijete, oni su za kuma uzimali djeda ili baku, brata ili sestru koji su još uvijek živjeli na selu.

2.7. Višekratna krsna kumstva

U promatranom razdoblju svaki jedanaesti kum kumovao je bar dva puta. S obzirom na veličinu grada i uzorak od svega dvije godine, to nije malo. Moglo bi se zaključiti da su postojali omiljeni kumovi. Višekratni kumovi potjecali su iz srednjeg sloja, ugledni trgovci, zanatlije i pokoji činovnik. Zabilježen je samo jedan vlastelin. Nepostojanje značajne statusne razlike između kumova i roditelja ukazuje da profil omiljenog kuma nije nužno morao biti povezan s njegovim materijalnm statusom.

Bilo je 26 dvostrukih i tri trostruka kumstva, od toga 27 muškarca i samo dvije žene (tablica 8, grafikon 8), među njima jedna sluškinja, jedina koju bismo mogli pripisati tada nižem sloju stanovništva. Tripot su bili kumovi financijski činovnik Josip Devčić,⁶⁴ trgovac Baldo Viđen⁶⁵ i kožuhar Nikola Kelez.⁶⁶ Dvostruki su kumovi bili zlatar Mato Delalija,⁶⁷ drvodjelac Nikola

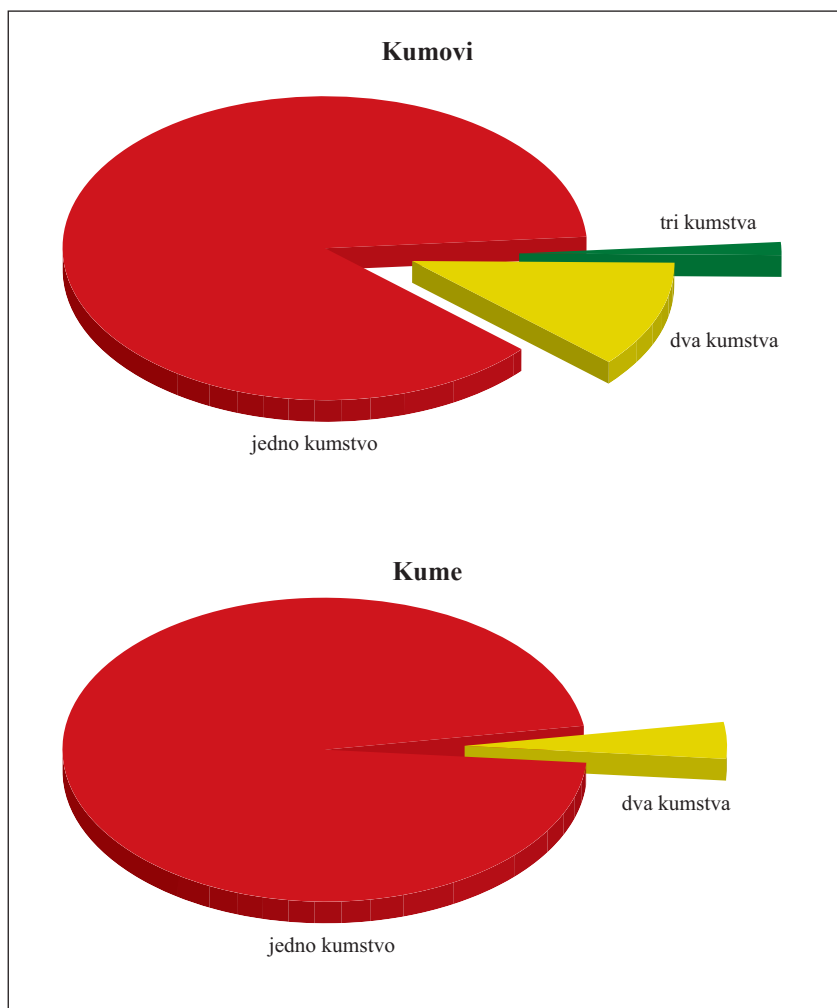
⁶⁴ Financijski činovnik Josip Vlahov Devčić (1835-1904) iz Gospića doselio je 1861. godine u Dubrovnik. *G12V* (1858-1876). Bio je "preglednik kod središnje zemaljske vladine blagajne u Sarajevu". *G28M* (1903-1910).

⁶⁵ Baldo Nikolin Viđen (oko 1824-1874), trgovac (*negoziante*), doselio je 1864. godine u Dubrovnik iz Knežice. *Bg1V* (1860-1905).

⁶⁶ Vjerojatno Nikola Ivanov Kelez (*1839), rođen u Dubrovniku. Otac Ivan Nikolin Kelez (1797-1879), postolar, doselio je u Dubrovnik 1825. godine iz Martinovića (Župa dubrovačka) *P2V* (1825-1833).

⁶⁷ Zlatar Mato Petrov Delalija (1840-1908) iz Čepikuća, doselio je u Dubrovnik 1866. godine. *G12V* (1858-1876). O Matu Delaliji, vidi: Ivo Lentić, *Dubrovački zlatari*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1984: 59, br. 8; Ivo Lentić, »Bilježnica dubrovačkog zlatara Matka Delalije.« *Prijatelj zbornik 2, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 33 (1992): 575-587.

Grafikon 8. Višekratna krsna kumstva u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Tablica 8. Višekratna krsna kumstva u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Razdoblje	Broj krsnih kumova	Broj kumstava	Broj kumstava						
			Ukupno	Kumovi koji su kumovali			Ukupno	Kume koje su kumovale	
				jednom	dvaput	triput		jednom	dvaput
1870/1	265	295	240	183	24	3	55	51	2

Lepri,⁶⁸ trgovac Miho Mage,⁶⁹ Ivan Berne,⁷⁰ klobučar Eupilio Ronchi,⁷¹ inženjer Filip Brunetti, krčmar Martin Radić,⁷² trgovac Vlaho Svilović,⁷³ težak Luka Glavić iz Grude,⁷⁴ crevljar Marin Kukica,⁷⁵ sudski poslužnik Miho Marinelli, knjižar Karlo Pretner,⁷⁶ krojač Šimun Rozanc,⁷⁷ drvodjelac Josip Greguš,⁷⁸ pekar Mato Knego,⁷⁹ crevljar Toma Kroner,⁸⁰ obrtnik Cvijeto Mujo,⁸¹ crevljar Luka Stjepović,⁸² trgovac Nikola Svilokos,⁸³ crevljar Nikola Devčić,⁸⁴ trgovac Ivan Carević,⁸⁵ mesar

⁶⁸ Drvodjelac Nikola Mihov Lepri (1842-1938), rođen u Dubrovniku. Njegov djed, Nikola Vlahov Zec (*oko 1787), doselio je u Dubrovnik 1814. godine. *G6V (1778-1821)*. U Dubrovniku je prezime talijanizirano u Lepri.

⁶⁹ Trgovac (*venditore di comestibile*) Miho Matov Mage (1848-1879) iz Lopuda, doseljenik u Dubrovniku. *G12V (1858-1876)*.

⁷⁰ Kamenorezac Ivan, izvanbračni sin Marije Berne (*1829) iz Nusdorfa u Kranjskoj, doselio je 1861. godine u Dubrovnik. *G12V (1858-1876)*.

⁷¹ Eupilio Cristoforov Ronchi (oko 1827-1880) iz Casalmaggiore (Italija), klobučar, doselio je oko 1869. godine u Dubrovnik. *G23K (1866-1874); G24M (1879-1885)*.

⁷² Martin, Andrijin Radić (1829-1908) iz Vidonja (podrijetlom iz Imotice), krčmar, doselio je 1860. godine u Dubrovnik. *P4V (1858-1891), G22K (1859-1866), G28M (1903-1910)*.

⁷³ Vlaho Nikolin Svilović (1849-1881). U Dubrovnik je 1848. godine doselio njegov otac, zidar Nikola Vlahov Svilović (1822-1880) iz Ošljega. *P3V (1833-1857)*.

⁷⁴ Luka Ivanov Glavić (1840-1917) iz Grude.

⁷⁵ Papučar Marin Bartulov Kukica (1825-1898) iz Brsečina, nastanjen u Dubrovniku. *G13V (1876-1892)*.

⁷⁶ Knjižar Karlo Jakovljević Pretner (*1840) iz Zagreba, nastanjen u Dubrovniku. *G13V (1876-1892)*.

⁷⁷ Krojač Šimun Rozanc, privremeni doseljenik u Dubrovniku (1870/1). *G23K (1866-1874)*.

⁷⁸ Josip Franov Greguš (1834-1904) iz mjesta Nagy Szalatna, pričuvni artiljerijski vojnik, drvodjelac, doselio je u Dubrovnik 1862. godine. *G12V (1858-1876)*.

⁷⁹ Pekar Mato Ivanov Knego (1843-1878) iz Gornjeg Brgata, doselio je u Dubrovnik 1867. godine. *G12V (1858-1876)*.

⁸⁰ Toma Matov Kroner (Kronner) (1822-1888), postolar, rođen u Zadru, sin je zatvorskog čuvara, doseljenog oko 1836. godine u Dubrovnik iz Sibenbirgena (Ugarska). *G19K (1832-1841), G11V (1832-1857)*.

⁸¹ Obrtnik Cvijeto Andrijin Mujo (1831-1877), sin je bremenara Andrije iz Lovornog (Konavle), koji je u Dubrovnik doselio 1831. godine. Vidi: Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Konavoski rodovi (H-Pe)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2002: 411.

⁸² Postolar Luka Ivanov Stjepović (1848-1905), rođen u Dubrovniku. U Dubrovnik je 1824. doselio njegov djed Luka Ivanov Stjepović (1802-1858) iz Ridice (Dubrovačko primorje). *G7V (1821-1888)*.

⁸³ Drvodjelac, trgovac (*negoziante*) Nikola Nikolin Svilokos (1826-1887) s Koločepa, doselio je u Dubrovnik 1852. godine. *Gž4V (1833-1857)*.

⁸⁴ Postolar Nikola Pavlov Devčić (1826-1878). U Dubrovnik je 1822. godine doselio njegov otac Pavao Matov Devčić, financijski stražar. *G10V (1821-1883)*.

⁸⁵ Ivan Ivanov Carević (1822-1886) iz Donjih Majkova doselio je u Dubrovnik 1861. godine. *G12V (1858-1876)*.

Mato Balarin,⁸⁶ gostioničar Mato Đurišić,⁸⁷ već spomenuti plemić Miho Bona i dvije žene, crevljarka Ana Bagat⁸⁸ i sluškinja Luce Knego.⁸⁹

2.8. Podrijetlo djece i njihovih kumova

Kao što je već naznačeno, istraživanja provedena u nekim župama u Francuskoj i Italiji pokazala su da se pravilo krštenja djeteta odmah po rođenju ili unutar tri dana od rođenja u drugoj polovici 19. stoljeća sve manje poštivalo. To je otvorilo nove mogućnosti izbora kumova i u geografskom smislu. Više se nije žurilo s krštenjem i moglo se pričekati da željeni kum ili kuma dođu iz drugih, pa i udaljenijih krajeva da bi sudjelovali u obredu krštenja. Analizirana matična knjiga nije nijansirala podrijetlo i prebivalište pa je nemoguće utvrditi odnos između kumova koji su rođeni izvan Dubrovnika i živjeli u Dubrovniku od onih koji nisu imali prebivalište u Dubrovniku. Stoga se ova analiza temelji samo na podrijetlu kumova, a pitanje njihova prebivališta ostavlja po strani.

Za 19 od ukupno 295 upisanih krsnih kumova nije evidentirano mjesto rođenja. Osim nekoliko lokalnih prezimena, bez naznačenog mjesta rođenja zapisani su i kumovi čije prezime upućuje da je riječ o strancima: Karlo i Antonia Grott, Schala, Schweinberger, Brunetti, Degrandi, Nekermann, Maroli i Jeanpourié.

Uzimajući u obzir provenijenciju kumova, čak četiri petine ih je bilo iz Dubrovnika. Otprilike svaki deveti potjecao je iz dubrovačke okolice, a svaki jedanaesti izvan područja nekadašnje Dubrovačke Republike, pri čemu je za veći dio njih podrijetlo nepoznato (tablica 9, grafikon 9). Iz okolice Dubrovnika spominju se kumovi iz Konavala (Gruda 2, Konavle 2, Mrcine, Stravča 3), Župe dubrovačke (Brgat 8, Postranje 4, Župa dubrovačka 4), Rijeke dubrovačke (Rijeka dubrovačka, Rožat), Dubrovačkog primorja (Tršteno) i Pelješca (Pelješac, Pijavičino, Ston, Trstenik 3). Kao mjesto podrijetla kuma izvan dubrovačkog područja spominju se Hrvatska, Istra, Zadar, Zagreb, Dobrota, Ugarska, Bisceglie (u Apuliji) i Milano.

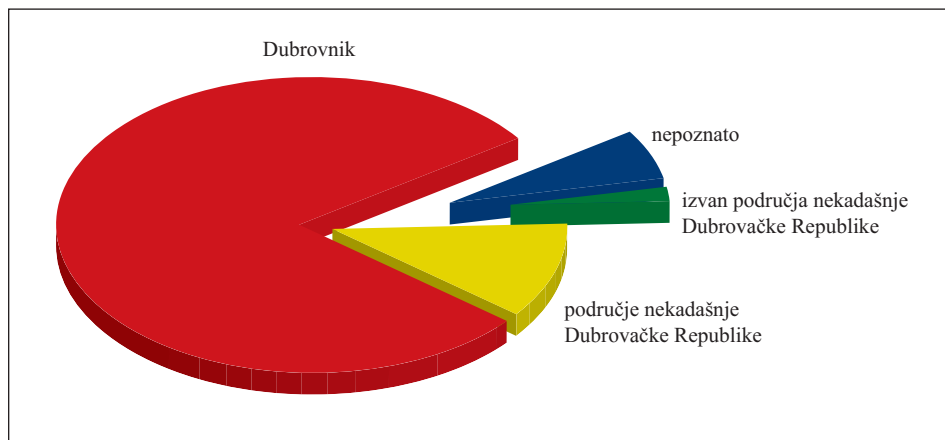
⁸⁶ Mato Bartulov Balarin (1843-1880) iz Gornjeg Brgata doselio je oko 1872. godine u Dubrovnik. *P4K (1865-1877)*, *G25K (1874-1880)*.

⁸⁷ Mato Nikolin Đurišić (1841-1917) iz Grbavca doselio je 1866. godine u Dubrovnik. *G23K (1866-1874)*.

⁸⁸ Ivana-Ana, kći Giuseppea Depoli (*1838) iz Kotora, žena Splićanina Frana Ivanovog Bagat, koji je oko 1861. godine doselio u Dubrovnik. *G22K (1859-1866)*, *G12V (1858-1876)*.

⁸⁹ Vjerojatno Lucija (*1848), kći Ivana Knega iz Gornjeg Brgata, udata 22. listopada 1871. u Dubrovniku za Vlaha Nikolinog Svilovića. *P4V (1858-1891)*.

Grafikon 9. Podrijetlo krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Tablica 9. Podrijetlo krsnih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Podrijetlo	Kumovi	
	<i>Ukupno</i>	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	295	100
Dubrovnik	235	79,66
Područje nekadašnje Dubrovačke Republike	33	11,19
Astareja	18	6,10
Dubrovačko primorje	1	0,34
Konavle	8	2,71
Pelješac	6	2,03
Izvan područja nekadašnje Dubrovačke Republike	8	2,71
Hrvatska	4	1,36
Crna Gora	1	0,34
Italija	2	0,68
Mađarska	1	0,34
Nepoznato	19	6,44

Nekoliko djece rodilo se vojnicima, strancima koji su u Dubrovniku boravili kratko vrijeme. Oni su za kumove također birali strance. Supružnici, vojnik Karlo i Antonija Grott, kumovi su Antunu-Franu-Karlu Hlarvaczeku, sinu kaplara Antuna Hlarvaczeka. Vojni liječnik Karlo Šperlić i njegova partnerica, Senjanka Ana Cvitovac⁹⁰ dobili su izvanbračnog sina Josipa 29. svibnja 1871.

⁹⁰ Umrla je u Dubrovniku 1888. godine od sifilisa. *P8M (1887-1901)*.

godine.⁹¹ Kumovi djeteta bili su štapski liječnik Francesco Lörer i pješadijski kapetan Otto Pettoni. Dva mjeseca kasnije, i sam Šperlić je, uz vojnog kirurga Frana Nekermanna, kumovao Leopoldu, izvanbračnom djetetu vojnog liječnika Leopolda Grossmanna. Strance su birali i državni službenici koji su privremeno službovali u Dubrovniku. Financijskom činovniku, Zadrani Ivanu Metličiću, oženjenom s Dubrovkinjom Marijom-Fortunatom Maldini, u ovom se razdoblju rodilo dvoje djece: sin Stjepan 27. veljače 1870. i kći Barbara 5. listopada 1871. godine. Stjepanu su kumovali djedovi - Dubrovčanin Stjepan Maldini, posjednik, i Zadrani Josip Metličić, činovnik (koji nije bio prisutan pa ga je zastupala Ana Damiani), a Barbari *commisario d'intendenza* Antonio Maroli i *ufficiale contabile* Giuseppe Degrandi.

Lujo Viktorov Hembs došao je u Dubrovnik kao vojnik. Sa sluškinjom iz Ponikava, Jelenom Kvestić, začeo je dijete i odlučio ostati u Dubrovniku. Oženio se 7. svibnja 1871. godine,⁹² a sin Antun se rodio šest mjeseci kasnije, 6. studenog. Kumovali su mu Austrijanka iz okolice Graza, Marija Kronreif, žena artiljerijskog narednika Čeha Venceslava Neužila,⁹³ i plemić Miho Bona.

Bilo je slučajeva da su stranci kumovali djetetu dubrovačkog bračnog para. Lucia Jeanpourié, žena francuskoga konzula, i Alberto Visetti iz Milana kumovali su Justinu, sinu trgovca i kapetana Mata Pržića⁹⁴ i Splićanke Marijete Defranceschi, rođenom 26. rujna 1871. godine. Još nekoliko djece imalo je kumove strance. Tako je domar Jakov Schweinberger⁹⁵ bio kum Antunu, sinu obrtnika Frana Delorenzija i Nikolette Talija, obrtnice iz Dubrovnika, rođenom 7. lipnja 1871. godine. Narednik Josip Schala bio je kum Matu, sinu drvodjelca Josipa Čerleka i trgovkinje Magdalene Gašparić, rođenom 18. kolovoza 1871. godine. Inženjer Filip Brunetti, nastanjen u Dubrovniku, bio je kum Marini, kćeri općinskog blagajnika Kalista Katića i Ane Matrić, rođenoj 4. svibnja 1871. godine. Frano Michieli, pomorac iz Bisceglie, kumovao je Luki, sinu barkariola Vicka Casagrandea i krojačice Katarine Antunović, rođenom 11. kolovoza 1871.

⁹¹ Dijete je umrlo nakon manje od 4 mjeseca, 12. rujna 1871. godine. *P6M (1862-1875)*.

⁹² *G12V (1858-1876)*.

⁹³ Vjenčani su 1869. godine u Dubrovniku. *G12V (1858-1876)*.

⁹⁴ Matov djed, Mato Antunov Pržić (*oko 1770) iz Vitaljine, kapetan, doselio je u Dubrovnik 1799. godine. Matov otac, Antun Matov Pržić (1800-1866), bio je turski konzul u Dubrovniku. Vidi: Niko Kapetanić i Nenad Vekarić, *Konavoski rodovi (Pi-Ž)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2003: 73.

⁹⁵ Jakov Bartulov Schweinbrger (1828-1917) iz Hinterbalberga (Neukirchen, Salzburg, Austrija), gimnazijski poslužnik, doselio je oko 1881. godine u Dubrovnik. *G14V (1892-1906)*, *G30M (1916-1924)*.

godine. Vito Kurjal, bačvar iz Dobrote, kumovao je Filomeni, kćeri crevljara Krista Šarića i krojačice Jelene Moretti, rođenoj 10. siječnja 1870. godine. Vojnik iz Istre Josip Kruis i Tomo Slana, vojnik iz Hrvatske, kumovali su Pavu, sinu Lucije Jančić s otoka Mljeta, rođenom 19. prosinca 1870. godine. Adela Keczer iz Ugarske⁹⁶ bila je kuma Ferdinandu, sinu drvodjelca Danijela Szabo-Mintszenti i Marije Magde Daneker, rođenom 30. siječnja 1871. godine. Zagrepčanin Karlo Pretner, izdavač knjiga, bio je kum Mariji, kćeri Guglielma Južna, također izdavača knjiga, i krojačice Nikolette Đuratović, rođenoj 13. srpnja 1871. godine.

Dubrovački primjeri pokazuju da su se kumovi uglavnom birali u krugu "vlastite korte" - domaći su kumovali domaćima, stranci strancima. No, bilo je i izuzetaka.

3. Vjenčana kumstva

Tridentski koncil jedna je od prijelomnih točaka važnih za reguliranje pravila o sklapanju braka. Dekret *Tametsi*, koji je izglasan tijekom koncila, bio je valjan do 1908. godine i donio je niz novina. Tako je propisano da se brak treba sklopiti javno, pred svećenikom, uz prisutnost dva ili tri svjedoka.⁹⁷

Uz odredbe Tridentskog koncila, brojni zakoni regulirali su obred vjenčanja i odabir vjenčanih kumova u zapadnoj Europi tijekom 19. stoljeća. U Francuskoj, Nizozemskoj i Belgiji supružnici su morali prvo sklopiti građanski, a zatim vjerski brak. Samo je građanski brak bio pravno valjan (za nasljedstvo, zakoniti status djece itd). Prilikom sklapanja građanskog braka bila su prisutna četiri svjedoka/kuma. Početkom 20. stoljeća njihov broj se smanjio na dva.⁹⁸ Isto je vrijedilo i u Italiji, ali s određenim prekidima u prvoj polovici 19. stoljeća. Od 1865. godine do kraja 19. stoljeća u Italiji se mogao sklopiti i samo vjerski brak.⁹⁹ Supružnici nisu morali pozvati iste kumove na oba vjenčanja.¹⁰⁰ U Francuskoj su prilikom sklapanja građanskog braka uvijek bila prisutna četiri svjedoka

⁹⁶ Adela Keczer de Lipotz (*1852), rođena u Dubrovniku, kći majora Maksimilijana Josipovog iz Keczer Peklena (Ugarska). *P3V (1833-1857)*, *G20M (1863-1869)*.

⁹⁷ Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*. Zagreb: Srednja Europa, 2012: 77.

⁹⁸ Vincent Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle: quel intérêt pour l'analyse des réseaux familiaux et sociaux?« *Histoire, économie & société*, 27/2 (2008): 64, 67.

⁹⁹ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 64-65.

¹⁰⁰ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 66.

(kao što je određivao *Code Napoléon*), dok ih je na vjerskom vjenčanju bilo dva do tri (što odgovara minimalnoj normi propisanoj Tridentskim koncilom).¹⁰¹ U Italiji su krajem 19. stoljeća bila po dva svjedoka i na građanskom i crkvenom vjenčanju. U Francuskoj je minimalna dob za svjedoka bila 21 godina, a u Nizozemskoj čak 23 godine.¹⁰² Tek krajem 19. odnosno početkom 20. stoljeća, ženama je dozvoljeno da budu svjedoci na vjenčanju (u Francuskoj od 1897. godine, u Belgiji od 1908. a u Nizozemskoj od 1927. godine).¹⁰³

Kanonski propisi nalažu da se kumovi na vjenčanju nazivaju svjedocima i njihov je status drugačiji od krsnih kumova.¹⁰⁴ U Dubrovniku¹⁰⁵ se, međutim, u kolokvijalnom jeziku i za vjenčane svjedoke koriste nazivi kum i kuma.

3.1. Dan održavanja ceremonije vjenčanja

Prema Gourdonu, familijarizacija, odnosno privatizacija, karakteriziraju ceremoniju vjenčanja u drugoj polovici 19. stoljeća. To se očituje u izboru svjedoka kao i u planiranju same ceremonije.¹⁰⁶

U razdoblju od 1896. do 1900. godine najviše brakova u istarskoj župi Svetvinčenat bilo je sklopljeno u srijedu (36%) i subotu (35%), a najmanje u petak (nijedan) i nedjelju (2,2%). Utorak i petak su se zaobilazili jer je po narodnim vjerovanjima te dane trebalo izbjegavati. Petak je ujedno bio i dan

¹⁰¹ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 66.

¹⁰² V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 67.

¹⁰³ Vincent Gourdon, »Réseaux des femmes, réseaux de femmes. Le cas du témoignage au mariage civil au XIXe siècle dans les pays héritiers du Code Napoléon (France, Pays-Bas, Belgique)«: 35.

¹⁰⁴ Eugene A. Hammel, *Alternative Social Structures and Ritual Relations in the Balkans*. Englewood Cliffs, Jersey: Prentice Hall, Inc. (1968): 8-9.

¹⁰⁵ U Dubrovačkoj Republici brak je bio u nadležnosti Crkve. Od 1812. godine kratkotrajna francuska vlast primjenjivala je *Code Civil*. Nakon Bečkog kongresa i ulaska Dubrovnika u sastav Kraljevine Dalmacije, na snagu su došli austrijski zakoni. Opći građanski zakonik, koji između ostalog definira i ženidbeno pravo, stupio je na snagu 1. siječnja 1816. godine. Zakoni koje se odnose na brak i ženidbu oslonili su se na katoličko crkveno pravo, uvažavajući istovremeno samostalnost države. Bilo je određeno da "država dozvoljava brak, ali se on sklapa pred nadležnim župnikom koji je u tom pogledu sluga države". U Dalmaciji su odredbe zakonika vrijedile do 1857, kada je uveden patent koji je odredio da za "pripadnike rimokatoličke vjeroispovijesti vrijedi kanonsko tj. crkveno pravo". Ovaj patent je ukinut u svibnju 1868. godine. Nakon toga su ponovo počele važiti odredbe starog Općeg građanskog zakonika i član 2, kojim je uveden građanski brak za nuždu. Vidi: Ljiljana Dobrovšak, »Ženidbeno (bračno) pravo u 19. stoljeću u Hrvatskoj.« *Croatia Christiana Periodica* 29/56 (2005): 80, 86-87.

¹⁰⁶ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 84.

Isusove muke i stoga neprikladan za slavlja u crkvi. Izbjegavanje nedjelje Danijela Doblanović tumači pojavom privatizacije vjenčanja. Nedjeljom je veliki broj ljudi bio nazočan na misnom slavlju i to se željelo izbjeći.¹⁰⁷

U južnoj Hrvatskoj i zapadnoj Hercegovini privatizacija vjenčanja, čini se, nije uzela maha. Naprotiv, težilo se što masovnijim vjenčanjima, a u selima je to bio i glavni društveni događaj. U Kominu, na obali Neretve, u razdoblju od 1796. do 1856. godine najveći broj vjenčanja sklopljen je ponedjeljkom (54,45%), dok je nedjelja bila drugi izbor (23,56%). Subotom i petkom sklopljeno je najmanje vjenčanja.¹⁰⁸ I u Ravnome u Hercegovini najveći broj vjenčanja obavljao se ponedjeljkom (38,81%) i nedjeljom (17,41%), a najmanji petkom (5,85%). Prema Marinku Mariću, “na svadbenim slavljima se uglavnom konzumiralo meso, kruh i vino pa je, s obzirom na crkvenu preporuku o suzdržavanju od mesa petkom, to bio dan s najmanje vjenčanja”.¹⁰⁹

Ni u Dubrovniku, sudeći po vjenčanjima koja su se odvijala tijekom 1870. i 1871. godine, nije bilo težnje za privatizacijom vjenčanja. Naprotiv, vjenčanja su se najčešće održavala nedjeljom (39,62%). Tri četvrtine vjenčanja obavljeno je od subote do ponedjeljka, u ostalim danima svega jedna četvrtina, najmanje petkom (tablica 10, grafikon 10).

Tablica 10. Dan održavanja ceremonije vjenčanja u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Dan u tjednu	Ceremonija vjenčanja	
	<i>Ukupno</i>	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	53	100
ponedjeljak	9	16,98
utorak	3	5,66
srijeda	2	3,77
četvrtak	7	13,21
petak	1	1,89
subota	10	18,87
nedjelja	21	39,62

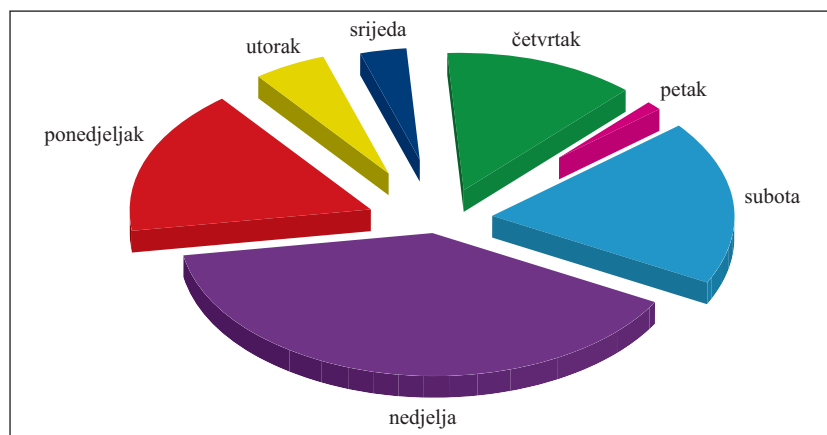
Izvor za tablice 10-14 i 16 i grafikone 10-14: *G12V (1858-1876)*.

¹⁰⁷ Danijela Doblanović, »Demografska slika župe Svetvinčenat od početka 17. do početka 19. stoljeća. « Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, doktorska disertacija, 2013: 117-119.

¹⁰⁸ Maja Šunjić, »Prirodno kretanje stanovništva Komina na kraju 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 50 (2012): 368.

¹⁰⁹ Marinko Marić, *Stanovništvo Popova u Hercegovini: Ravno*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015: 140.

Grafikon 10. Dan održavanja ceremonije vjenčanja u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

3.2. Broj i spolna struktura vjenčanih kumova

Istražujući običaje na Balkanu, Hammel je utvrdio da žena nije mogla biti svjedok na vjenčanju.¹¹⁰ U Puli je od 17. do početka 19. stoljeća bio običaj da svjedoci na vjenčanju budu bliski srodnici supružnika. Tako su svjedoci bili majka (sic!), otac, brat, stričevi ili ujaci, rođaci, pa čak i djeca iz prethodnih brakova. Broj svjedoka je varirao, a ima primjera da je vjenčani par imao četiri svjedoka.¹¹¹ U drugoj polovici 17. stoljeća, prema nekim upisima u betinsku maticu vjenčanih, uočava se da su na vjenčanjima bila dva svjedoka, a od toga je jedan svjedok bio svećenik koji je obavljao sakrament.¹¹²

Tijekom 1870. i 1871. godine u župi Grad vjenčala su se 53 para - 24 para 1870. i 29 parova 1871. godine. Svaki par imao je dva vjenčana kuma (tablica 11). Svi su vjenčani kumovi bili muškarci.

Tablica 11. Broj i spolna struktura vjenčanih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Godina	Broj vjenčanja	Broj kumova	Prezime kuma istovjetno prezimenu				Udio (%)
			Ukupno	ženika	ženika i nevjeste	nevjeste	
<i>Ukupno</i>	53	106	6	2	1	3	5,66
1870.	24	48	4	2	0	2	8,33
1871.	29	58	2	-	1	1	3,45

¹¹⁰ E. A. Hammel, *Alternative Social Structures and Ritual Relations in the Balkans*: 8-9.

¹¹¹ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli*: 60-62.

¹¹² Kristijan Juran, »Građa iz dosad nepoznatih betinskih, prvicikih i tribunjskih glagoljskih matica i drugih spisa.« *Čakavska rič* 31/1-2 (2003): 133.

3.3. Izbor vjenčanih kumova

Istraživanja provedena na sjeveru Francuske pokazala su da se u odabiru kumova veća pažnja pridavala obiteljskim vezama nego što je to bio slučaj na jugu Francuske. Uočeno je da u urbanim zonama udio svjedoka koji nisu povezani rodbinskim vezama sa supružnicima iznosi 40%, dok je u selima nešto niži i iznosi 31%. Dakle, odabir svjedoka u srodstvu, iako ne značajno, bio je izraženiji u ruralnim područjima. U istraživanjima u Belgiji i Nizozemskoj dobiveni su slični rezultati. Kao jedan od mogućih razloga većeg udjela svjedoka koji nisu u srodstvu sa supružnicima spominje se veliki broj doseljenika koji su tijekom 19. stoljeća dolazili u gradove.¹¹³

Kada su se svjedoci birali među rodbinom pazilo se da se jednako poštuju ženikova i nevjestina strana. Kao kod krsnih kumova, i kod odabira svjedoka se pazilo na ravnotežu između dviju obitelji. Istraživanje u Francuskoj je pokazalo izvjesnu razliku u odabiru svjedoka tijekom 19. stoljeća između urbane i ruralne sredine. Prilikom odabira svjedoka u gradovima je prevladavala uža obitelj, a odnosi nisu bili opterećeni obiteljskom hijerarhijom i međugeneracijskim vezama, kao što je to bio slučaj u tradicionalnim seoskim područjima.¹¹⁴ U višim klasama, prilikom izbora svjedoka prevladavala je logika obiteljske i društvene endogamije (horizontalna linija izbora kuma), dok je kod radničkog sloja izbor bio složeniji i raznolikiji, a uključivao je članove obitelji (ako nisu daleko), susjede, kolege s posla, pripadnike više klase ili uglednike (vertikalna linija izbora kuma).¹¹⁵

Bez obzira na društveno okruženje, svjedoci se pažljivo biraju bilo da se radi o članovima obitelji, kolegama s posla ili susjedima. Izbor je izraz promišljene odluke i nije stvar slučajnosti. Ova pojava uvjetuje smanjenje broja "profesionalnih" (*les témoins professionnels*) svjedoka na vjenčanjima, koji se u drugoj polovici 19. stoljeća smatraju nepriličnom pojavom.¹¹⁶ U istarskoj župi Svetvinčenat isti se svjedoci javljaju kod velikog broja parova. To su uglavnom bile osobe koje

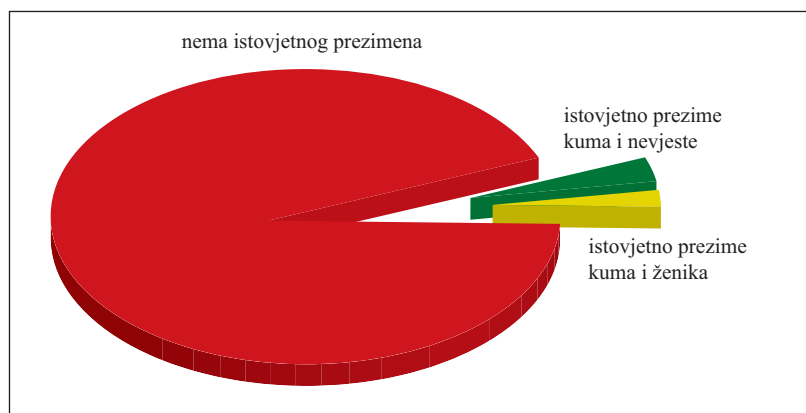
¹¹³ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 70-71.

¹¹⁴ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 73.

¹¹⁵ V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 77, 79.

¹¹⁶ Istraživanje u industrijskom gradu Saint-Chaumont je pokazalo da su u prvoj polovici 19. stoljeća svjedoci na vjenčanjima uglavnom bili "profesionalci" (V. Gourdon, »Les témoins de mariage civil dans les villes européennes du XIXe siècle«: 84).

Grafikon 11. Prezimena supružnika i njihovih vjenčanih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Tablica 12. Prezimena supružnika i njihovih vjenčanih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Godina	Broj vjenčanih parova	Kumovi			Prosječni broj kumova po bračnom paru
		<i>Ukupno</i>	Muški	Žene	
<i>Ukupno</i>	53	106	106	-	2
1870	24	48	48	-	2
1871	29	58	58	-	2

su boravile u crkvi ili u blizini crkve (zvonari, sakristani, orguljaši). Udio “profesionalnih” svjedoka bio je znatno veći početkom 17. nego početkom 19. stoljeća.¹¹⁷

Koliki je bio udio srodničkih odnosa između mladenaca i kumova u Dubrovniku pokušalo se provjeriti metodom izonomije. Za kompletnu analizu srodničkih odnosa između mladenaca i kumova bila bi potrebna detaljna genealoška analiza, koju je za ovaj rad bilo nemoguće provesti. No, i metoda izonomije može dati obrise same pojave, bez obzira što je možda neki srodnički odnos promaknuo pažnji zbog različitih prezimena. Jednako prezime kuma i jednog od supružnika javlja se u svega 6,60% slučajeva, što znači da je tek svaki petnaesti kum bio bliski srodnik jednog od supružnika (tablica 12, grafikon 11).

¹¹⁷ D. Doblanović, »Demografska slika župe Svetvinčenat od početka 17. do početka 19. stoljeća.«: 122-123.

U odnosu na krsne kumove, biranje vjenčanih kumova među rodbinom bilo je manje uobičajeno. Prema konavoskim običajima, vjenčani kum nije se birao među rodbinom već se uzimao dragi prijatelj: “Kuma kumi koga ti je drago, a đevera odakle ti je majka.”¹¹⁸ Među malim brojem kumova srodnika jednako su bili zastupljeni srodnici ženika i nevjeste, što znači da su se jednako poštivale obje obiteljske strane, slično kako su pokazala i istraživanja u zapadnoj Europi.¹¹⁹

3.4. Zanimanje roditelja i njihovih vjenčanih kumova

Među kumovima se javljaju četiri plemića. Marina-Ignacija Gozze, izvanbračna kći vlastelina Ivana Rado-Ignacijevog Gozze, udala se za žandara Ivana Bürgera (rođenog u Vodicama), a kumovi su im bili ugledni liječnik i književnik Ivan-August Kaznačić¹²⁰ i političar i kulturni djelatnik Niko Veliki Pozza.¹²¹ Odvjetnik Eugenio Saraca,¹²² plemić, bio je kum na vjenčanju drvodjelca Đura Moyszea i Marije nahodice, sluškinje iz Čilipa. Pomorac Nikola Beusan iz Mandaljene oženio

¹¹⁸ J. Vukmanović, *Konavli*: 221.

¹¹⁹ No, svega nekoliko desetaka kilometara od Dubrovnika, u Hercegovini, uloga vjenčanog kuma prelazila je okvire koje je zadavala Crkva. Tako je 1847. godine župnicima poslana okružnica da “odsada unaprijed ne smiju dozvoliti da kum vodi mladenku u bračnu postelju, kao ni da puškama ometa sjedinjenje dviju strana, nego mladenku odmah treba predati nekoj rođakinji ili drugoj ženi koja zamjenjuje kuma, koji se ubuduće ne smije ni u što miješati.” (Marinko Marić, *Stanovništvo Popova u Hercegovini: Ravno*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015: u tisku). Prema Marinku Mariću, taj je običaj prenesen iz Crne Gore, a zadržao se dosta dugo kod Popovaca pravoslavne vjere. Prema Mićeviću, nevjesta je spavala s kumom ili djeverom i po petnaest noći. Često su, navodi Mićević, vjenčani kumovi bili pravoslavni ili katolički svećenici, koji su spavali s nevjestama (Lj. Mićević, *Život i običaji Popovaca*. Beograd: SANU, 1952: 185). Godine 1919. mladoženja iz Čvaljine Đoko Pendo, povratnik iz Amerike, među prvima je kaluđeru iz Zavale uskratio pravo da spava s nevjestom (“Ja ne dozvoljavam ni mom čači Aki da s njom spava, a ne kaluđeru”) (Lj. Mićević, *Život i običaji Popovaca*: 373. Vidi i: M. Marić, *Stanovništvo Popova u Hercegovini: Ravno*: u tisku). Koja je bila srž tog običaja, je li taj običaj bio povezan sa siromaštvom i sveopćom nesigurnošću u sredini u kojoj su se prepletale tri konfesije, je li to bio svojevrsan “reket” kojim se kroz instituciju kumstva plaćala zaštita, to sada ostavljamo po strani. Možemo jedino konstatirati da u Dubrovniku nema ni pisanih tragova ni usmene predaje da se taj običaj ikada održavao.

¹²⁰ Ivan-August Antunov Kaznačić (1817-1883), liječnik, direktor bolnice, bio je ugledni književnik i kulturni djelatnik u Dubrovniku u drugoj polovici 19. stoljeća. Vidi: Slavica Stojan, *Ivan August Kaznačić, književnik i kulturni djelatnik*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1993; *Stoljeća hrvatske književnosti: Pasko Antun Kazali - Mato Vodopić - Ivan August Kaznačić - Orsat Medo Pucić*, prir. Slavica Stojan. Zagreb: Matica hrvatska, 2005.

¹²¹ O Nikoli Marko-Marijnom Pozza (1820-1883) - Niku Velikom vidi: N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 6: 59-63.

¹²² O Eugeniju Stjepanovom Saraca (1836-1899) vidi: N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 2: 241.

Nikola Marko-Marijin Pozza-Veliki
(1820-1883) (*Slovinac* 6/15 /1883/: 353)

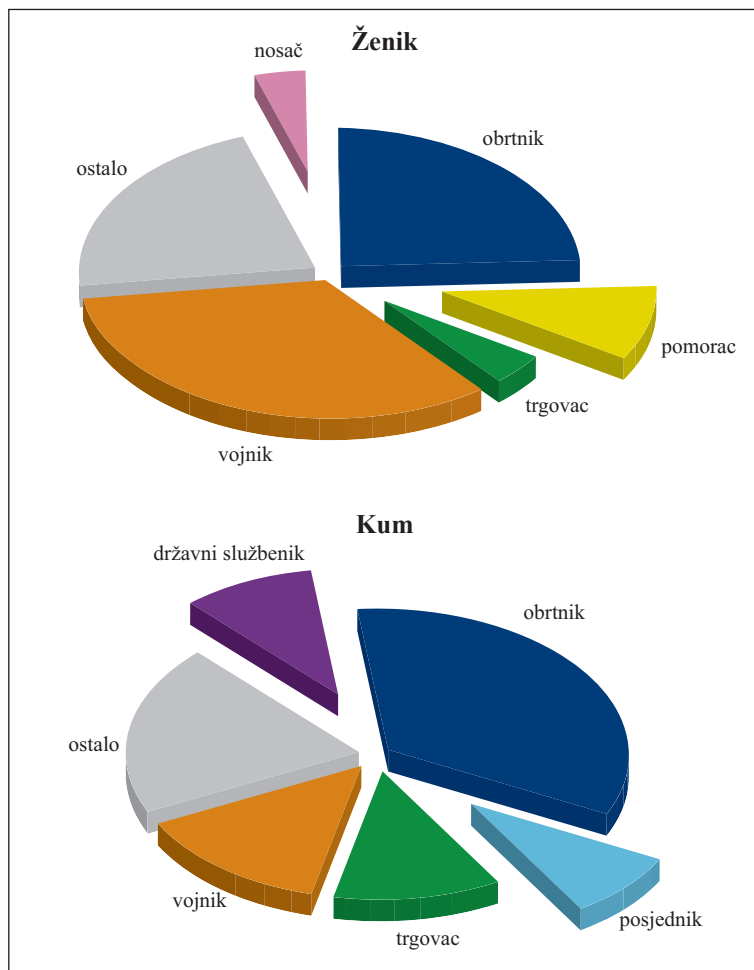
Eugenio (Ugjo) Stjepanov Saraca
(1836-1899) (*Neobrađene fotografije*, DAD)

Tablica 13. Zanimanje supružnika i vjenčanih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Zanimanje	Muškarci				Zanimanje	Žene	
	Ženik		Kum			Nevjesta	
	Ukupno	Udio (%)	Ukupno	Udio (%)		Ukupno	Udio (%)
Ukupno	53	100	106	100	Ukupno	53	100
državni službenik	-	0,00	10	9,43			
					krojačica	15	28,30
nosač	2	3,77	-	0,00			
obrtnik	20	37,74	34	32,08	obrtnica	1	1,89
pomorac	4	7,55	-	0,00			
posjednik	-	0,00	9	8,49	posjednica	2	3,77
					pralja	1	1,89
					primalja	1	1,89
					služkinja	16	30,19
					težakinja	2	3,77
trgovac	2	3,77	12	11,32			
vojnik	14	26,42	14	13,21			
Ostalo	9	16,98	20	18,87	Ostalo	-	0,00
Nepoznato	2	3,77	7	6,60	Nepoznato	15	28,30

■ Udio zanimanja kuma veći od udjela zanimanja ženika za više od 2%

Grafikon 12. Zanimanje supružnika i njihovih vjenčanih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

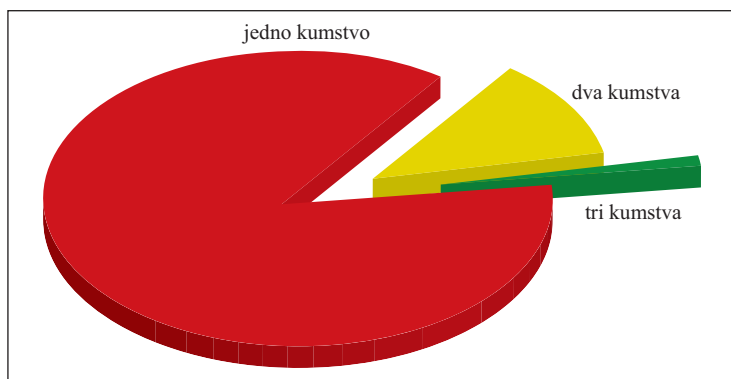
se Marom Popović, sluškinjom iz Mandaljene, a kumovi su im bili svećenik Grgur Boschi i plemić Giorgi (nije navedeno ime). Lujo Hembs, vojnik iz Beča, oženio se Jelenom Kvestić, sluškinjom iz Ponikava, a kumovi su im bili plemić Miho Bona (on će kasnije biti i krsni kum njihovu sinu) i sakristan Antun Gašparović.

Kao i kod krsnih kumova, i kod vjenčanih kumova se pokazuje lagana statusna razlika u odnosu na mladence. Posjednici, državni službenici, trgovci su dominantniji među kumovima, dok obrtnici, nosači, vojnici i pomorci imaju veći udio među ženjcima nego među kumovima (tablica 13, grafikon 12).

3.5. Višekratna vjenčana kumstva

Gotovo svaki osmi kum kumovao je u dvije promatrane godine bar dva puta (tablica 14, grafikon 13). Višekratni kumovi pripadali su srednjem sloju. Trgovac Baldo Viđen bio je vjenčani kum tri puta. Dvostruki kumovi bili su obrtnik Cvijeto Mujo, vojnik Adolf Bein, obrtnik i katedralni sluga Antun Gašparović,¹²³ financijski činovnik Josip Devčić, nosač Antun Radić,¹²⁴ obrtnik Mato Podić,¹²⁵ zlatar Frano Montani,¹²⁶ trgovac Vlaho Kristović,¹²⁷ papučar Matija Jarak,¹²⁸ trgovac Pero Gvozden¹²⁹ i nosač Pasko Bršenda iz Istre.

Grafikon 13. Višekratna vjenčana kumstva u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Tablica 14. Višekratna vjenčana kumstva u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Razdoblje	Broj vjenčanih kumova	Broj kumstava			
		Ukupno	Kumovi koji su kumovali		
			jednom	dvaput	triput
1870/1	93	106	81	11	1

¹²³ Antun Šimunov Gašparović (*1819). U Dubrovnik je 1811. godine iz Splita doselio njegov otac Šimun Antunov Gašparović (oko 1785-1847), bačvar. *G6V (1778-1821)*.

¹²⁴ Antun Đurov Radić (1817-1892) iz Rogoznice (Šibenik), pekar, bremenar, doselio je u Dubrovnik 1856. godine. *G11V (1832-1857)*, *G26M (1891-1897)*.

¹²⁵ Mato Ivanov Podić (1810-1894) iz Vodovađe, pomorac, obrtnik, trgovac, doselio je u Dubrovnik 1852. godine (N. Kapetanić i N. Vekarić, *Konavoski rodovi (Pi-Ž)*: 73).

¹²⁶ Francesco Montani iz Mergozza (Piemonte) doselio je 1801. godine u Dubrovnik. *G6V (1778-1821)*.

¹²⁷ Vlaho Kristov Kristović (1844-1917). U Dubrovnik je 1828. godine iz Grbavca doselio njegov otac, pomorac i trgovac Kristo Mihov Kristović (1799-1886). *G7V (1821-1888)*.

¹²⁸ Matija Božov Jarak (1829-1908) iz Trebimlje (Hercegovina), papučar, doselio je 1850. godine u Dubrovnik. *G11V (1832-1857)*, *G13V (1876-1892)*, *P9M (1901-1912)*.

¹²⁹ Petar Radov Gvozden (1830-1897) iz Dola, obrtnik, doselio je u Dubrovnik 1862. godine. *G12V (1858-1876)*, *G26M (1891-1897)*.

Kumovi se biraju po principu naklonosti, a relativno velik broj višekratnih kumova, koji se statusno bitno ne razlikuju od mladenaca, ukazuje da postoje omiljeni kumovi, čija je poželjnost rezultat individualnih karakteristika, ugleda koji imaju u društvu, a ne nužno materijalnog statusa. Dakako, ova pretpostavka temelji se na dojmu koji pruža statistika, a ne na stvarnom poznavanju osoba, njihovih osobina i njihova imetka.

Taj dojam pojačava i usporedba krsnih i vjenčanih kumova, koja otkriva da su isti ljudi višekratno sudjelovali u ceremoniji krštenja i u ceremoniji vjenčanja. Udio kumova koji su u župi Grad tijekom 1870. i 1871. godine bili i krsni i vjenčani iznosi 6,73% (tablica 15). Najpoželjniji kum bio je trgovac Baldo Viđen, koji je kumovao šest puta, tri puta na krštenju i tri puta na vjenčanju. Financijski činovnik Josip Devčić pozvan je za kuma pet puta (tri puta kao krsni, a dva puta kao vjenčani kum), a kožuhar Nikola Kelez (tri puta krsni i jednom vjenčani kum) i obrtnik Cvijeto Mujo (dva puta vjenčani i dva puta krsni kum) četiri puta. Dvanaestorica su kumovala tri puta,¹³⁰ a jedanaestorica dva puta - jednom na krštenju, drugi put na vjenčanju.¹³¹

Tablica 15. Višekratna krsna i vjenčana kumstva u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Godina	Broj krsnih kumova			Broj vjenčanih kumova			Broj kumova koji se javljaju i kao krsni i kao vjenčani kumovi				
	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci		Žene	
								Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
Ukupno	295	240	55	106	106	-	27	27	6,73	-	-

Izvori: *G23K (1866-1874); G12V (1858-1876)*.

¹³⁰ Vlastelin Miho de Bona, mesar iz Župe dubrovačke Mato Balarin, posjednik Ivan Carević, crevljar Nikola Devčić, papučar Matija Jarak, pekar Mato Knego, trgovac Vlaho Kristović, crevljar Toma Kroner, knjižar Karlo Pretner, trgovac Mato Podić, nosač Antun Radić i krojač iz Ljubljane Šimun Rozanc.

¹³¹ Dvostruki kumovi (jedanput krsni i jedanput vjenčani) bili su: carinik porijeklom iz Splita Lujo Ančić, gostioničar Đuro Bašica, mesar Ivan Ivanov Brandolica (1836-1897) iz Čelopeka (doselio u Dubrovnik 1863, *P4V (1858-1891)*), kožar Vido Jarak (1822-1901) iz Trebimlje (doselio u Dubrovnik 1852, *P3V (1833-1857)*), težak Luka Petrov Kulišić (1813-1884) iz Čibače (*SMMIK (1791-1830)*, *SMM8M (1870-1905)*), težak Petar Šimunov Marinović (1816-1882) iz Donjeg Brgata (doselio 1849. godine u Gruž, *Gž6M (1862-1890)*), obrtnik (drvodjelac) Antun Jeronimov Moretti (1801-1888) (u Dubrovnik je 1793. iz Cavtata doselio njegov otac Jeronim Božov Moretti /1775-1850/, N. Kapetanić i N. Vekarić, *Konavoski rodovi (H-Pe): 400*), podnarednik artiljerije Venceslav Karlov Neužil (*1837) iz Kutne Hore (Češka) (*G12V (1858-1876)*), kapetan Petar Mihov Tomašević-Kukica (1834-1916) iz Cicirine (Hercegovina), doselio 1859. godine (*P4V (1858-1891)*; *PI0M (1912-1924)*), te braća, pomorac i trgovac Petar (*1830) i trgovac (bačvar) Vlaho (1834-1903), sinovi Boža Rašice, koji su u Dubrovnik doselili iz Đurinića 1866. odnosno 1862. godine (N. Kapetanić i N. Vekarić, *Konavoski rodovi (Pi-Ž): 391*).

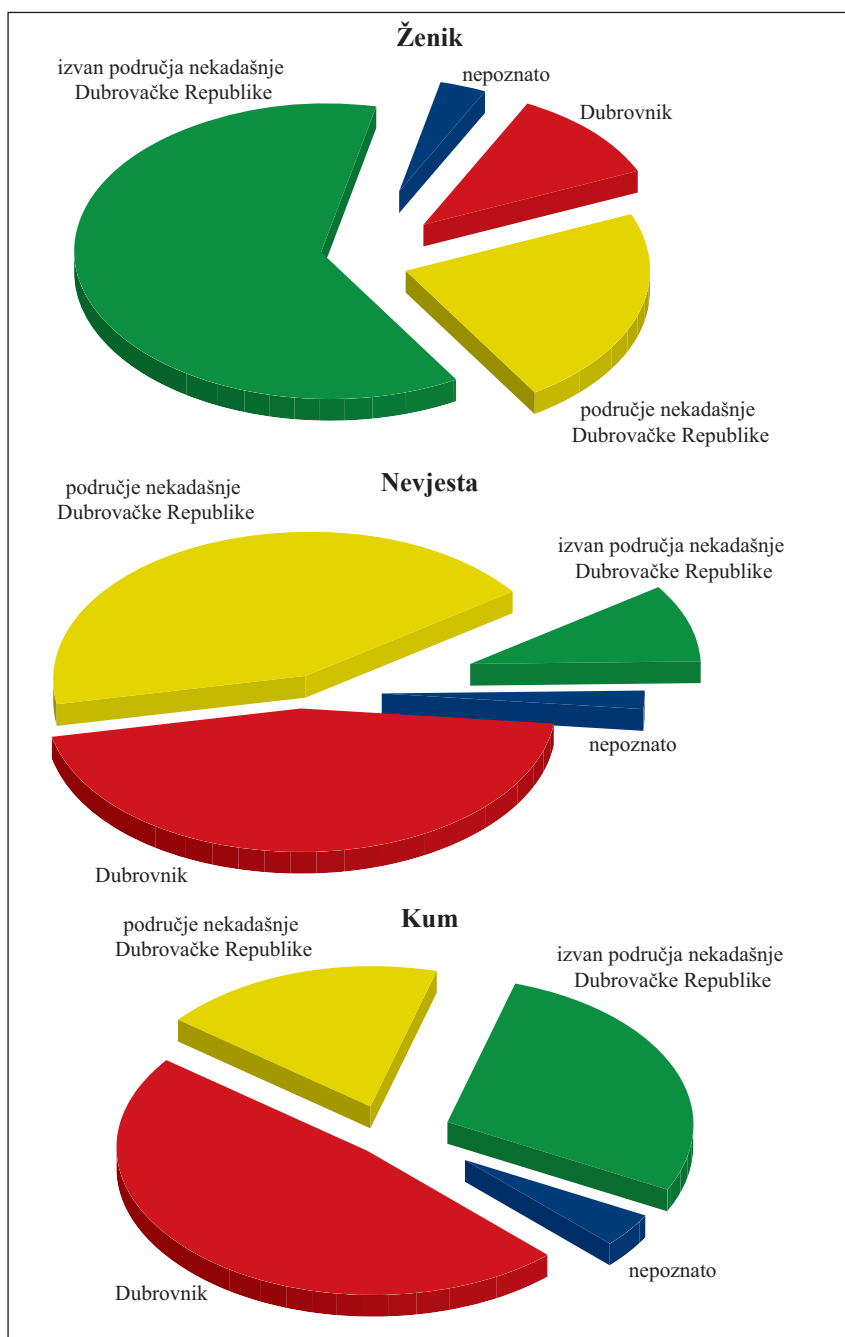
3.6. Podrijetlo vjenčanih kumova

Dok su nevjeste uglavnom bile iz Dubrovnika ili njegove okolice (88,68%), ženici su češće bili doseljenici (62,26%), najviše iz drugih hrvatskih krajeva (9), zatim iz Češke (7), Italije (5) i Slovenije (5). Među vjenčanim kumovima prevladavali su domaći: dvije trećine (66,98%) ih je bilo iz Dubrovnika ili njegove okolice. Među kumovima iz daljih krajeva (29,70%) najviše ih je bilo iz drugih krajeva Hrvatske (9) i iz Češke (8) (tablica 16, grafikon 14). U većini

Tablica 16. Podrijetlo mladenaca i njihovih vjenčanih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

Podrijetlo	Kumovi		Ženici		Nevjeste	
	<i>Ukupno</i>	<i>Udio (%)</i>	<i>Ukupno</i>	<i>Udio (%)</i>	<i>Ukupno</i>	<i>Udio (%)</i>
<i>Ukupno</i>	106	100	53	100	53	100
Dubrovnik	51	48,11	6	11,32	24	45,28
Područje nekadašnje Dubrovačke Republike	20	18,87	12	22,64	23	43,40
Astareja	9	8,49	5	9,43	5	9,43
Dubrovačko primorje	7	6,60	2	3,77	7	13,21
Konavle	3	2,83	3	5,66	8	15,09
Pelješac	-	0,00	1	1,89	2	3,77
Dubrovački otoci	1	0,94	1	1,89	1	1,89
Izvan područja nekadašnje Dubrovačke Republike	30	28,30	33	62,26	5	9,43
Hrvatska	9	8,49	9	16,98	2	3,77
Bosna i Hercegovina	2	1,89	2	3,77	-	0,00
Crna Gora	-	0,00	-	0,00	1	1,89
Slovenija	2	1,89	5	9,43	-	0,00
Albanija	-	0,00	1	1,89	-	0,00
Italija	4	3,77	5	9,43	-	0,00
Njemačka	-	0,00	1	1,89	-	0,00
Austrija	3	2,83	2	3,77	1	1,89
Mađarska	2	1,89	1	1,89	-	0,00
Češka	8	7,55	7	13,21	1	1,89
Nepoznato	5	4,72	2	3,77	1	1,89

Grafikon 14. Podrijetlo mladenaca i vjenčanih kumova u Dubrovniku (župa Grad, 1870/1)

slučajeva stranci su kumovali kada su oba ili jedan od supružnika bili stranci.¹³² U nekoliko slučajeva strancima, najčešće ženiku, kumovali su Dubrovčani.¹³³ Kada su oba supružnika bili Dubrovčani, kum je rijetko bio stranac.¹³⁴

4. Zaključak

Analizom krsnih i vjenčanih kumova u župi Grad u Dubrovniku u 1870. i 1871. godini utvrdili smo:

1) da su djeca najčešće imala dva krsna kuma, ali je bilo izuzetaka (prosječno 1,77 kuma po djetetu),

2) da su mladenci redovito imali dva kuma, bez ijednog izuzetka,

3) da su kod odabira krsnog kuma muškarci imali prednost nad ženama (4:1), što znači da je napušten model para (kum i kuma) koji je preporučala Crkva, a koji je bio dominantan u Dubrovačkoj Republici u 18. stoljeću,

4) da se za vjenčane kumove biralo isključivo muškarce,

5) da se većina krštenja obavljala nakon drugog tjedna od rođenja, što znači da se nije slijedilo pravilo krštenja odmah po rođenju, utvrđeno preporukama Tridentskog koncila, već su se slijedile upute medicine da se novorođenče ne izlaže riziku preranog izlaska iz kuće,

6) da su se ceremonijalna krštenja najčešće (u više od 50% slučajeva) obavljala nedjeljom, u skladu s uzusima europskih urbanih središta, vjerojatno zato što je nedjelja bila najprikladnija za svečanosti; da se ceremonija vjenčanja također najčešće odvijala nedjeljom što ukazuje da privatizacija vjenčanja još uvijek nije uzela maha kao u drugim europskim urbanim središtima,

7) da je uslijed čvrstih pravila o nadijevanju imena, ime krsnog kuma, kao "zaštitnika" djeteta, dolazilo tek na treće mjesto (nakon imena predaka i srodnika), pa je stoga kum rijetko dolazio na red. Tek kad se uobičajilo djeci davati više imena, jedno od imena (ali ne prvo) češće bi bilo dano u čast kuma,

¹³² Česi Ana i Josip Proksch oženili su se u Dubrovniku 23. veljače 1871. godine, a kumovi su im bili Vilim Pakorina, vojnik iz Češke, i Adolf Bein, vojnik iz Štajerske. Sličnih primjera ima još petnaestak.

¹³³ Klobučar iz Trsta, Justin Karlo Krelis, oženio se u Dubrovniku s Filomenom Paskovom Cappello, šveljom iz Vodnjana, a kumovi su bili domaći ljudi, Petar Gvozden iz Dola (nastanjen u Dubrovniku) i Ivan Adamović iz Dubrovnika. Sličnih primjera ima još desetak.

¹³⁴ Zidar Andrija Perišić i carinski činovnik Lujo Ančić, obojica iz Splita, bili su vjenčani kumovi Ani Kovačević iz Dubrovnika i Stjepanu Spiletku iz Župe dubrovačke.

8) da postoji značajna podudarnost prezimena djetetovih roditelja i prezimena njegovih krsnih kumova (27,54%) i nevelika podudarnost između prezimena mladenaca i njihovih vjenčanih kumova (5,66%), što znači da su rodbinske veze bile vrlo važne kod odabira krsnog kuma, a manje važne kod izbora vjenčanoga,

9) da je kod izbora srodničkog kuma, krsnog ili vjenčanog, postojala ravnoteža između muške i ženske strane (očeve-majčine, ženika-nevjeste),

10) da je postojala stanovita, ali ne drastična statusna razlika između roditelja i krsnih kumova, odnosno između mladenaca i vjenčanih kumova, uvijek u korist kumova, odnosno birali su se kumovi bar istog statusa, a po mogućnosti većega,

11) da su postojali omiljeni i krsni i vjenčani kumovi. Svaki jedanaesti krsni kum i svaki osmi vjenčani kum kumovao je barem dva puta. S obzirom da nije bilo značajne statusne razlike između kumova i roditelja, moglo bi se zaključiti da profil omiljenog kuma nije nužno morao biti povezan s njegovim materijalnim statusom,

12) da su se kumovi, krsni i vjenčani, uglavnom birali u krugu “vlastite korte” - domaći su kumovali domaćima, stranci strancima. No, bilo je i dosta izuzetaka.

Analiza kumstava u najbrojnijoj dubrovačkoj župi Grad pokazala je da je izbor kumova bio promišljen strateški čin. Otkrivao je različite obiteljske logike stvaranja novih ili njegovanja starih društvenih mreža. Bio je definiran pravnim i religioznim normama, običajima, okruženjem, društvenom klasom, ali nijansiran novim utjecajima koji su stizali s društvenim promjenama u Europi u 19. stoljeću.

GODPARENTS AND MARRIAGE WITNESSES OF THE CATHOLICS IN DUBROVNIK (1870-1871)

ARIANA VIOLIĆ-KOPRIVEC AND NENAD VEKARIĆ

Summary

This paper has been written within the research project entitled “Analysis of Demographic Trends and Social Networks in the Seventeenth and Eighteenth Century Based on Parish Registers and Wills”, conducted within the doctoral programme of the *History of Population* at the University of Dubrovnik. Out of the fifteen Croatian parishes to be investigated in this project, here selected is the Catholic parish of the City of Dubrovnik as a representative sample of a larger urban settlement. The research is based on the parish registers of births and marriages for the years 1870 and 1871. The analysis includes the interval between birth and baptism, proportion of speedy baptisms due to the infant’s fragile condition, days of the week when the ceremony of baptism was most commonly held, number, gender structure, place of origin and social status of the godparents and marriage witnesses, proportion of kin-related godparents and witnesses, criteria for the selection of godparents and witnesses, godparent—godchild name-sharing, repeated godparentage.

The results of the analysis show that baptisms were most commonly witnessed by two godparents, whereas marriages always had two witnesses without exception. The latter were always men, but with regard to the godparents, men were given priority over women (4:1), that is, the model that dominated in eighteenth-century Dubrovnik Republic and which involved both genders, as recommended by the Church, was abandoned. Contrary to the decree of the Council of Trent on baptism immediately upon birth, the majority of baptisms were administered in the period after the second week of birth, in accordance with the medical instructions concerning the newborn’s physical well-being.

In more than half of the cases the ceremony of baptism was held on Sunday, according to the practice of the European urban centres. Considering that the naming patterns within family were well established, the name of the godparent as godchild's "protector" came third in the name-sharing practice with a fairly low incidence. A marked frequency of surname-sharing has been established between the child's parents and the child's godparents (27.54%), and a modest incidence of surname-sharing between bride and groom and their marriage witnesses (5.66%), which indicates that kinship ties played a significant role in choosing godparents and a minor one when choosing marriage witnesses. In kinship-based godparenthood, a balance between the male and female lineage is evident. The analysis shows that godparents were chosen from at least equal social status or higher than that of the godchild marriage witnesses. Some persons acted as godparents or marriage witnesses on several occasions: every eleventh godparent and every eighth marriage witness acted in this capacity at least twice during 1870 and 1871. Given that the status gap between godparents and the godchild's parents was not significant, it is possible to conclude that the profile of the most popular godparent was not necessarily related to his material status. Godparents were most commonly chosen from among the peers—the locals acted as godparents to the locals, foreigners to the foreigners, yet with a number of exceptions.